

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВНЗ УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОСОФСЬКО – БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра церковної історії

**ВІДРОДЖУЮЧИ СХІДНУ МОНАШУ ТРАДИЦІЮ:
УСТРІЙ СПІЛЬНОТИ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ «СТУДІОНУ» –
СТУДИТСЬКОГО МОНАСТИРЯ СВЯТОГО ЙОСАФАТА У
ЛЬВОВІ
(1909-1945)**

Магістерська робота

Студент 6-го курсу: Андріан Гаранжа

Науковий керівник: Світлана Гуркіна

кандидат історичних наук

Львів 2019

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

арк.	аркуш
АСУЛ	Архів Святоуспенської Унівської Лаври
ГКЦ	Греко-Католицька Церква
єп.	єпископ
Ін-тут	Інститут
м.	місто
митр.	митрополит
о.	отець
оп.	опис
п.	пан
р.	рік
рр.	роки
РПЦ	Російська Православна Церква
с.	село
с.	сторінка
св.	святий
спр.	справа
ст.	століття
т.	том
ф.	фонд
ЦДІАЛ	Центральний Державний Історичний Архів Львова
PDF	Portable Document Format

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. ВІДНОВЛЕННЯ СТУДИТСЬКОГО МОНАШЕСТВА ГРЕКО–КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	9
<i>I.1. Зовнішні і внутрішні причини та передумови</i>	9
<i>I.2. Історичні обставини відродження студитів митрополитом Андреем Шептицьким</i>	14
<i>I.3. «Типікон», як основний збірник правил студитського монашого життя</i>	20
РОЗДІЛ II. ВНУТРІШНЄ ЖИТТЯ СТУДИТСЬКОГО МОНАСТІРЯ СВ. ЙОСАФАТА	24
<i>II.1. Експлуатація приміщень монастиря та внутрішньоспільнотне життя</i>	24
<i>II.2. Просопографічний портрет монахів монастиря св. Йосафата</i>	33
<i>II.3. Доля окремих братів після 1945 р.</i>	38
РОЗДІЛ III. СПЕЦИФІКА РОБОТИ МОНАСТІРЯ СВ. ЙОСАФАТА	43
<i>III.1. Функціонування освітніх інституцій</i>	43
<i>III.2. Іконописна школа</i>	52
<i>III.3. Монастирській бібліотека</i>	55
<i>III.4. Кооператив «Студіон» та економічна активність монахів</i>	59
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	67
ДОДАТКИ	75
ІЛЮСТРАЦІЇ	94

ВСТУП

Актуальність дослідження. В ХХ столітті відбулися події, що непоправно вплинули на майбутнє українського народу: Перша Світова війна 1914-18 рр., масові репресії та розстріл інтелігенції, Голодомор 1932-33 рр., Друга Світова війна 1939-44 рр. Проте завжди знаходились постаті, що не лише мали за ціль зберегти своє життя в непростих умовах, але й намагались змінити суспільство.

Від початку незалежності бачимо бажання значної кількості людей дослідити минуле Греко-Католицької Церкви. Донедавна, найбільшій уваги приділялось життю та творам митр. Андрея Шептицького, патріарха Йосипа Сліпого. Проте тепер, щораз більше відкривають постать ігумена студитів Климента Шептицького, намагаючись оцінити його вплив у житті церкви.

Окрім дослідження постатей, варто виділити увагу для цілих спільнот, зокрема монаших. Серед них зупинимось на монастирі студитів св. Йосафата у Львові. В радянський період, про монастир ніхто не згадував, а на його місці взагалі функціонувала 3-тя міська клінічна лікарня (вул. Озаркевича 2). Проте, із здобуттям незалежності та відкриттям архівів, окремі напрямки його діяльності почали досліджувати.

Життя спільноти монастиря студитів св. Йосафата її діяльність охоплює 45-річний період, протягом якого діяв ряд науково-освітніх та мистецьких інституцій. Монастир виділявся особливою роллю інтелектуального вишколу монахів та ряду світських людей, роботою іконописної школи та бібліотеки з напрямком «візантистики». Актуальність вивчення устрою та діяльності монастиря зумовлена потребою глибшого вивчення дії монастиря східної традиції на конкретному прикладі.

Метою роботи є дослідження та аналіз функціонування монастиря св. Йосафата у Львові, на зразок відроджених студитських спільнот східної християнської традиції у першій половині ХХ столітті.

Завдання. Мета вимагала вирішення ряду завдань:

- висвітлити причини, передумови та історичні обставини відродження студитів митрополитом Андреем Шептицьким та ігуменом Климентієм Шептицьким;
- дослідити особовий склад та життя всередині студитської спільноти монастиря св. Йосафата на зразок відновленого східного монашества;
- розкрити подальшу долю братів-студитів після 1945 р.;
- виокремити і охарактеризувати специфіку різносторонньої діяльності науково-освітніх і мистецьких закладів при монастирі св. Йосафата;
- дослідити економічну діяльність монастиря.

Об'єктом дослідження виступає спільнота монастиря св. Йосафата.

Предметом дослідження є устрій та діяльність монастиря.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від 1909 р. (передача будівлі дяківської бурси монашій спільноті студитів) до 1945 р. (останні письмові згадки про монастир). Однак, у зв'язку з потребою цілісно висвітлити певні явища та факти, з урахуванням їх передумов та наслідків, дослідження виходить за ці межі.

Географічні межі дослідження охоплюють територію колишньої Галицької митрополії на західноукраїнських землях і виходять за ці межі, у місцях, де брати-студити вирушили з місійними завданнями чи вимушено перебували після 1945 р.

Методи дослідження. У цьому дослідженні використано такі методи: описовий, критично-аналітичний, порівняння, синтезу та просопографічний.

Джерела та література. Основним джерелом, на якому ґрунтується наше наукове дослідження, є спр. 3298 Центрального Державного Історичного Архіву Львова: «Літопис монастиря св. Йосафата Студійського ордену у Львові». Також, ми використали другий том цього літопису, спр. 85: «Хроніка монастиря святого Йосафата Студійського уставу». Ми намагались досить критично підійти до розгляду цього джерела, оскільки монахи на свій розсуд обрали найважливіші події, що відбулись.

Важливим джерелом у дослідженні є архівні матеріали з Архіву Святоуспенської Унівської Лаври. Вони допомогли розкрити долю братів-студитів після фактичного розпуску спільноти монастиря.

Завдяки рукопису із приватного архіву брата Леонтія Святоуспенської Унівської Лаври *Поминальник усіх монахів-студитів*, а також декільком збірникам *Шематизмъ всего клира греко-католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ...* за період з 1907 по 1938 роки, *Спис греко-католицького духовенства Львівської архієпархії (стан з дня 1 січня 1944 р.)*, і праці Івана Мицька *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)* нам вдалося встановити інформацію про особовий склад спільноти монастиря св. Йосафата у Львові.

Наступне важливе джерело – документи опубліковані у збірнику про митр. Шептицького і греко-католиків в Росії: *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність, Документи і матеріали, 1899–1944, III: Митрополит Андрей Шептицький і греко-католики в Росії*, які в більшості представлені листуванням. Завдяки листуванню ми мали можливість проаналізувати період перебування отця Леоніда Фьодорова префектом у богословському Інституті монастиря святого Йосафата, позицію митр. Шептицького з приводу ряду подій, що відбувались у монастирі та побут братів на основі спогадів Миколи Траге.

Періодичні видання, головно статті щоденної газети *Діло*, допомогли із світської сторони подивитись на непересічні події, що відбувались в монастирі св. Йосафата, а випуски видання Лаври дозволили більш комплексно поглянути на проблематику студитів.

Праці: Вікторії Чернописької, Івана Матковського, та Любомира Гузара дозволили різносторонньо порівняти та відобразити подію відродження східної монашої традиції Теодора Студита.

Структура роботи. Дослідження структурно складається із змісту, списку скорочень, вступу, трьох розділів, списку джерел і літератури, додатків та ілюстрацій.

Перший розділ показує студитське монашество на етапі втілення ідеї митрополита Андрея і Климентія Шептицьких про відновлення в Галицькій греко-католицькій митрополії східного монашества за зразком давніх згромаджень Теодора Студита. Перший підрозділ висвітлив позицію Ватикану і передумови становлення студитів. Другий підрозділ показав конкретні історичні події, в яких утворювались студитські згромадження. А третій підрозділ подав інформацію про етапи формування та зміст «Типікону» - правил студитського життя.

У другому розділі виокремлено конкретно спільноту монастиря св. Йосафата у Львові. В першому підрозділі описано вигляд та різне призначення будівлі монастиря, особливості та обставини життя спільноти. Другий підрозділ написаний на основі аналізу особової складової монастиря св. Йосафата. У третьому підрозділі досліджено життя братів після фактичної ліквідації монастиря на тодішній вулиці Петра Скарги.

У третьому розділі виокремлено ініціативи та інституції, які стосувались інтелектуальної й господарської праці в монастирі. В ньому описано освітні інституції, зокрема *інститут Фьодорова*, який порівнюємо із *богословським й семінарійним курсом*. Також, представлено заклади для відновлення «візантистики», а саме іконописну школу та монастирську бібліотеку. Завершується розділ аналізом економічної діяльності монастиря.

РОЗДІЛ І.

ВІДНОВЛЕННЯ СТУДИТСЬКОГО МОНАШЕСТВА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

І.1. Зовнішні і внутрішні причини та передумови

Відносини між Апостольським престолом і Греко-Католицькою Церквою (далі ГКЦ) в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. слід розглядати у контексті взаємодії між офіційним Ватиканом та державними представниками Російської імперії. Підставовим гаслом для існування «імперського організму» була тріада: «православ'я, самодержавство, народність». Через це, питання майбутнього «уніатської» церкви нечасто піднімалося на дипломатичному рівні. Наприклад, спроба Лева ХІІІ у 1883 році заторкнути питання «уніатів» в Російській імперії завершилося зривом переговорів з Ватиканом, що тривали з 1882 року¹. У зв'язку з цим, політика Апостольського Престолу по відношенню до ГКЦ була вкрай обережною та продуманою.

Натомість, Шептицький відстоював як позиції ГКЦ, так і бачив її роль в об'єднанні Православної Церкви з Католицькою: «Одна лише є у світі істинна Церква Христова: чи вона Православна, як її у нас називають, чи католицька, як називаємо її ми»². В 1908 році А. Шептицький отримав неофіційний документ від Папи Пія Х, який надав митрополиту повноваження для адміністрування всіх єпархій ГКЦ в Російській імперії, зокрема тих, які попередньо були скасовані урядом або безпідставно забрані у Католицької Церкви в період з кінця ХVІІІ другої половини ХІХ ст., а саме Холмську єпархію. Це фактично зробило Шептицького вікарієм усіх унійних єпархій на цих територіях, а Папа залишав за собою право керівництва над Російською Католицькою Церквою (далі

¹ Е. Бистрицька, «Встановлення дипломатичних відносин між Росією та Святим Престолом за понтифікату Лева ХІІІ (1878–1903 рр.)» // *Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць*, вип. 9, Львів: Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка 2008, 113–115.

² Ю. Авакумов, «Тема Росії в діяльності та богословській думці «Святоюрського велетня» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність, Документи і матеріали, 1899–1944, III: Митрополит Андрей Шептицький і греко-католики в Росії*, Львів, 2004, ХІ.

Російською КЦ), а саме, так званим патріархатом греко–слов'янського обряду³. У листі до вже нового папи Венедикта XV, 16 березня 1917 р., митрополит натякає на необхідність надання вікаріату з патріаршою юрисдикцією для обрання унійних єпископів, що звільнило б Апостольський Престіл від зайвих конфліктів з Російською дипломатією. Проте, в період з 1908 по 1913 рік, через обережні дії та розходження з позицією кардинала державного секретаря, тодішній Папа Пій X закликав Шептицького утриматися від діяльності. Вже з листа 1917 р. чітко видно, що Шептицький повністю готовий підкоритися рішенням наступного Папи Венедикта XV, пропонуючи залишити в Російській імперії адміністратора та наголосивши на сприятливій ситуації, у зв'язку з перебуванням при владі Тимчасового уряду⁴.

Під час перебування у Римі, Шептицький відбув три аудієнції в папи Венедикта XV. Митрополит ГКЦ окреслив позицію стану духовенства, що перебувало під його опікою і свою позицію, до прагнення українського народу мати свою церкву. У лютому 1921 р., як відповідь на ці візити, папа написав «Письмо Святійшого Отця до українського народу», де виклав важливу думку про українців: «всі тільки тим провинились, що кріпко тримались свого обряду»⁵.

Протягом першої третини ХХ століття Леонід Фьодоров – монах студитського уставу – неодноразово відбував дипломатичні поїздки у Ватикан у справі утворення Російської Католицької Церкви. При монастирі св. Йосафата у Львові, префектом в якому був Фьодоров, діяли різні наукові інституції, які виховали в тому числі монахів–священиків, що сприяли розвитку Російської Католицької Церкви.

Загалом, в дипломатичних колах Ватикану, Шептицького сприйняли як ідеаліста, який намагається відродити свою Церкву там, де вона вже давно

³ Термін «греко–слов'янський обряд» вжитий митрополитом Шептицький, конкретно для католиків Східного обряду в Російській імперії.

⁴ «Лист митрополита Андрея (Шептицького) до папи Венедикта XV про повноважності, отримані від папи Пія X, та звіт про стан Російської Греко–Католицької Церкви» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність, Документи і матеріали, 1899–1944, III: Митрополит Андрей Шептицький і греко–католики в Росії*, Львів, Видавництво Українського Католицького Університету 2004, 716–718.

⁵ Я. Білас, «Боротьба митрополита Андрея Шептицького за утвердження ЗУНР» // *Українське релігієзнавство*, вип. 22, Київ: УАР 2002, 110.

забута, а водночас має значні проблеми із ГКЦ на теперішніх своїх територіях. На противагу, Шептицький пропонував найкращий з тодішніх варіантів – екзархат, який потенційно став би патріархатом. Проте, митрополит не відійшов у своїх поглядах від Апостольського Престолу, ствердивши, що ГКЦ повинна взоруватися на поняття Латинської церкви⁶.

Як ми згадали раніше, Андрей Шептицький метою свого богопосвяченого життя вважав справу об'єднання Церков. На думку історика Василя Ленцика, втілення цієї ідеї митрополита відбувалося в різний спосіб: заснування закладів освіти, що випускали б фахівців, які мали працювати над з'єдиненням християн; організація або відновлення монаших чинів, що були б вірні справі унії; поширення ідеї єдності Церков на Заході Європи; створення Російської КЦ; ведення діалогу з представниками православних в Наддніпрянській Україні та цілій Російській імперії⁷.

Таким чином, Галицький митр. запланував, щоб в Україні з'явилися монахи, які в подальшому могли б принести користь об'єднанню між Церквами. Дотримавшись елементів східного обряду залишившись у єдності з Римом, монахи змогли б сприяти справі з'єдиненню Церков⁸. Ідея Шептицького була схвалена секретарем Конгрегації для справ Східної Церкви кардиналом Джованні Таччі: «Так С[вята] Конг[регація] поширення віри для справ східного обряду, як і нова Конг[регація] для справ Східної Церкви, дуже заінтресувала ся ініціативою Вашого Високопреосвященства двигнення і прикрашення Церкви українського народу монашеством чисто східного типу...»⁹.

Митрополит Андрей Шептицький, будучи в середовищі Василянського Чину, усвідомив необхідність створення монаших осередків для основної маси

⁶ Л. Гузар, *Андрей Шептицький Митрополит Галицький (1901–1944) провісник екуменізму*, Львів: Місіонер 2015, 448.

⁷ В. Ленцик, «Ідея церковної єдності у митрополита Шептицького» // *Богословія* 35 (1971) 178–179.

⁸ Л. Гузар, *Андрей Шептицький Митрополит Галицький (1901–1944) провісник екуменізму*, 448.

⁹ Срм. Теодор «Відновлення студійського чернецтва слугою Божим Митрополитом Андреем і блаж. свщмуч. Климентієм (Рік 2006)» // *Студійське монашество матеріали конференцій: конференція «Студійське монашество»; Конференція «Монаша спільнота»* /ред. Наталя Ільків, Святоуспенська Унівська Лавра 2007, 44.

українців – селянства¹⁰. Він побачив потребу збільшення не лише чисельності монашества, але його функцій через різні форми діяльності: «Если колись маємо на Востоці сповнити якусь місію, то мусить наше монашество во всіх його формах дійти, сміло скажу, до сто разів більшої сили»¹¹.

Невід’ємним завданням кожного монаха залишилася праця. В існуючих чоловічих василіянських монастирях навчали науки та ремесла, що було характерним заняттям невеликої частини населення. Проте, більшість галицького селянства займалося рільництвом, і, отже, для вступу в монастир потребували нових осередків, для застосування своїх здібностей. Василіянські монастирі не змогли забезпечити потребу більшості охочих вступити у монастир, адже «через західну форму їхнє поле діяльності дещо обмежене»¹².

У втіленні мети – відновлення студитів, митр. Андрею допоміг брат, Климентій Шептицький, який заради цього залишив громадсько-політичну діяльність¹³. Звернувшись до проблеми обмеженості в діяльності монашества у Католицькій Церкві, Климентій Шептицький наголосив на пошуку альтернативи. Він зважив, що кожний чин у Латинській Церкві мав визначену вузьку ділянку роботи, що значно обмежувало набір до певного згромадження. Отже, не була мова про створення нового чину на латинський лад, але відновлення східної традиції що врахувала б особливості українського народу¹⁴.

Окрім відкритих завдань східного монашества, були і ті, що проглядалися в перспективі, одне з яких - збереження обрядового життя. У випадку, якщо б акцент на традиції призвів би до виконання культу, то в критичні моменти збереження Церкви допоміг би встоятися від забуття літургійної спадщини.

¹⁰ «Митрополит Андрей і обновлення східної чернечої традиції» // *Блаженний преподобномученик Климентій (Шептицький). Збірка творів* (Історично-канонічні джерела Студійського чернецтва в Україні. Том 2), Львів: Колесо 2014, 133.

¹¹ «Пастирське послання Митрополита Андрея до духовенства Зближаються часи...(Рік 1907)» // *Пастирські послання 1899–1914*. Том 1, Львів: Артос 2007, 648.

¹² Л. Гузар, *Андрей Шептицький Митрополит Галицький (1901–1944) провісник екуменізму*, Львів: Місіонер 2015, 448.

¹³ І. Матковський, *Д-р Казимир граф Шептицький – отець Климентій: польський аристократ, український ієромонах, Екзарх Росії та Сибіру, Архимандрит Студитів, Праведник народів світу, блаженний Католицької Церкви*, Львів: 2019, 303.

¹⁴ «Митрополит Андрей і обновлення східної чернечої традиції», 134.

Такий момент настав з приходом комунізму на територію Російської республіки. Ще на зростанні «хвилі» комунізму Климентій Шептицький звернувшись до історії, передбачив важливість цього елемента:

в недостатці чого іншого той обряд много ратував, він був для віруючих головною школою, де вони вчилися і вірити і молитися; для невіруючих ставав обряд одиноким звеном, що їх тримав при християнстві і що їх знова до віри міг привести, бо і для невіруючих обряд звичайно лишався чимсь дуже дорогим, чимсь, до чого серце приросло, як до споминів молодих літ та рідньої хати¹⁵.

У 1936 році митр. Шептицький написав про посилення тиску на будь-який зовнішній вияв церковного життя в СРСР: зачинення церков та величезні податки, накладені на Церкву, де її неможливо зачинити у прямий спосіб, профанація¹⁶ Святих Тайн¹⁷. Саме тому, Климентій вважав любов до обряду в деякій мірі передумовою перед апостольською працею. Та частина населення не лише Галичини, але й в першу чергу Росії, що цілковито не потрапила під вплив комунізму, зможе отримати допомогу у витриванні віри саме через збереження обряду. Найкращими середовищами збереження традиції могли стати студитські монастирі, які були осередками збереження літургійної молитви. Через це, відродження літургійної спадщини візантійсько-слов'янського обряду залишилось важливим завданням студитського монашества¹⁸.

На думку митрополита, через різні зовнішні та внутрішні обставини ГКЦ значно ослабилася. Він навів приклад зменшення її канонічної території з десяти до трьох єпархій. Значною проблемою стало скорочення кількості богопосвячених осіб у монастирях. З останньою обставиною А. Шептицький не змірився, оскільки монастирі були невід'ємним елементом українського народу і допомогою в душпастирській праці, тому одним із завдань було поширення практичного розуміння про значення монашества¹⁹. Це зробило б можливим

¹⁵ «Митрополит Андрей і обновлення східної чернечої традиції», 143.

¹⁶ Зневажливе ставлення.

¹⁷ А. Шептицький, *Осторога перед загрозою комунізму*, Унів: Святоуспенська Унівська лавра 1936, 2–3.

¹⁸ «Митрополит Андрей і обновлення східної чернечої традиції», 143–144.

¹⁹ «Пастирське послання Митрополита Андрея до духовенства Зближаються часи...(Рік 1907)», 648.

відновлення монашества, що притаманне культурі та традиціям нашого народу та окреслило б ідентичність нашої віри.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що основним завданням студитів, як частини східної монашої традиції, було сприяння справі з'єдинення Церков – Православної і Католицької. Втілення цього об'єднання мало розпочатися з утворення Російської Католицької Церкви, яке проте зазнавало значних труднощів через постійні перешкоди політичних представників Російської імперії. Головною причиною відновлення студитів, мабуть, стала потреба у способі життя, яке підходило б для основної маси українського народу – селянства. Саме селяни і стали ініціативними групами, що спонтанно об'єдналися для ведення спільного молитовного способу життя. Проте, підтримка Андрея Шептицького допомогла перерости цим групам у організовані монаші осередки. Прослідковуються і проміжні завдання студитів – зокрема, поширення розуміння про значення монашества і збереження обряду через постійний розвиток літургійного життя.

1.2. Історичні обставини відродження студитів митрополитом Андреем Шептицьким

Рушієм до відновлення східного монашества стали випадки спонтанної організації спільнотного життя груп релігійних селян. Перший випадок відбувся у 1898 році: група селян у селі Волсвин, біля василіянського Криснопільського монастиря почала вести життя, близьке до монашого. Духовну опіку їм надав о. Андрей Шептицький²⁰. Основні вимоги, що ставилися до першої зорганізованої групи – виконання Євангельських рад, знання катехизму, виконання молитовного правила та слухання науки від духовних провідників один раз в тиждень. Першим новиком став Іван Базарко, до якого приєднався Іван

²⁰ «Митрополит Андрей і обновлення східної чернечої традиції», 134.

Покотило. До них виявили охоту приєднатися значна кількість селян, у зв'язку з чим виникла проблема пошуку місця²¹.

Подібна група людей сформувалися в містечку Олеську Селяни та ремісники вирішили жити згідно Євангельських рад і отримали схвальний відгук Шептицького. Кандидати у монаший стан протягом двох років продовжили працювали на світській роботі щоб утримати себе. Але вже у 1903 р. Андрей Шептицький для спільнот у Волсвині та Олеську купив 40 моргів поля в селі Скнилів біля Львова, де для них збудували дерев'яні будинки. До 1908 р., через відсутність у спільноті кандидатів у монашество священника, вони відвідували парафіяльну церкву. У 1908 р. митр. Шептицький відкрив новіціат²². Так виникла Скнилівська Лавра – головний центр Студійського уставу.

У 1914 р., в часі Першої світової війни, Скнилівська Лавра вперше була зруйнована. Причиною для зруйнування могло стати те, що російські війська генерала Брусилова сприйняли звук дзвонів монастиря як сигнал для ворожої армії. За іншими даними – монахи постраждали через наклеп, що у Лаврі є русофіли, котрих австрійська влада вважала ворогами. Частина монахів відбула служіння у війську, більшість – були під наглядом монахів латинського обряду у таборах Талергофа²³ й Естергома²⁴. У 1918 р. Скнилівська Лавра, внаслідок перебування там українського військового формування «Черкаси»²⁵, вдруге була зруйнована поляками. Це відбулося в результаті численних обстрілів та нападів. Монахи Лаври деякий час мешкали у монастирі св. Йосафата у Львові та отримували матеріальну підтримку від митрополита²⁶.

У 1919 р. митрополит віддав монахам Скнилівської лаври резиденцію в Уневі. Місцевість, що була тимчасовим місцем для монахів, стала їх одним з

²¹ «Як постали студити» // *Лавра* 1 (1998) 35–37.

²² Й. Дачкевич, «Святий Теодор, ісповідник, ігумен студитський, і монастирі студитського уставу в Україні», Львів: Свічадо 2006, 170.

²³ Сьогодні, федеральна земля на південному сході Австрії.

²⁴ Сьогодні, м. в північній Угорщині.

²⁵ «Черкаси» - українські військові частини із наддніпрянських відділів. Див. В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність блаженнішого преподобномученика Климентія (Шептицького)*, Львів: Галицька видавнича спілка 2014, 105.

²⁶ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність блаженнішого преподобномученика Климентія (Шептицького)*, Львів: Галицька видавнича спілка 2014, 105.

основних місць перебування. Приміщення будівлі переробилися під монастирські келії. Монахи зайнялися широкою господарською діяльністю: сільське господарство, гарбарня, випалювання цегли, ткацтво, кошикоплетіння, кравецтво, столярство. Велика увага приділена духовному розвитку: створення малярської школи, виробництво церковних атрибутів та видання преси²⁷. Монахи Унівської Лаври зазнавали постійного тиску місцевої поліції, що була під контролем польської влади. Станом на 1927 рік в Унівській Лаврі перебувало четверо єромонахів, чотирнадцять схимників, сімнадцять рясофорів, що мали вічні обіти, дев'ятнадцять архаріїв та сімнадцять новиків. Ця Лавра вважається матірною обителлю для монастиря Івана Хрестителя у Зарваниці, монастиря у с. Коростів на Сколівщині, монастиря у місцевості Ляндриєн в Квебеку, що у Канаді та монастиря у Кам'яниці, що у Боснії²⁸.

У зв'язку з міграцією наприкінці ХІХ століття великих груп українців до Боснії (Боснія в 1878 році була приєднана до Австро-Угорщини), виникла потреба їх душпастирської опіки задля збереження греко-католицької віри. Для цього створюються місійні станиці – осередки, на які часто відправлялися монахи-студити, щоб послужити для українців на різних теренах. З цією метою Шептицький відправив у село Каменицю двох монахів – братів Іларіона і Йосафата. Загалом, у Боснії сформувалися п'ять колоній: Баня-Лука, Прнявор, Дев'ятина, Дубрава Стара та Козарац, заселених українцями-галичанами. В місцевості біля Баня-Луки митрополит придбав значні земельні угіддя, де побудовано церкву та дім, який було названо монастирем св. Йосифа, що поклало початок для подальшого монастирського життя²⁹. Водночас, варто зауважити, що спроба створення тут монастиря мала перемінний успіх – брати-монахи покинули монастир в період між 1919 і 1921 роками, а у 1925 році він

²⁷ Й. Дачкевич, «Святий Теодор, ісповідник...», 173.

²⁸ І. Матковський, *Д-р Казимир граф Шептицький – отець Климентій...*, 387 – 389.

²⁹ Є. Небесняк, *Митрополит Андрей*, Рим–Львів: Видавництво оо. Салезіян східного обряду 2003, 208–209.

був остаточно ліквідований³⁰. Однак, завдяки діяльності настоятеля Іларіона Денищука, вдалося довгий час працювати з українськими емігрантами³¹.

Окрім Боснії, студити працювали і в інших місцевостях, де була потреба – на Лемківщині, Поліссі та Підляшші³². Для розширення місійних терен за межами Галичини, о. Климентій Шептицький вислав на новостворені станиці окремих монахів. У вересні 1931 р. студити о. Йосафат, о. Мелетій та бр. Маркіян відправилися з Унева на хутір Мерлинський та в село Ольпень на Поліссі. В листопаді 1931 року о. Нікон був відправлений у смт. Заболоття, що на Підляшші, де став настоятелем місійної станиці. У листопаді того ж року о. Кирило Ганущак відправляється у с. Шістка в Підляшші для відкриття там місійної станиці³³.

Попри те, що вступ до студитських монастирів став доступним для неосвідченого населення, виникла потреба релігійно-просвітницької діяльності. З цією метою, у 1909 р, засновано студитський монастир св. Йосафата – «Студіон». При монастирі в різні періоди діяли: наукова бібліотека, богословський Ін-т³⁴ та захоронок-притулок³⁵. Також, монахи відвідували лекції місцевої семінарії, після чого у 1928 році перейшли на навчання у Львівську Богословську Академію³⁶.

З часом виникла потреба у закладенні осередку, куди прочани зможуть здійснювати прощі, а монахи-студити матимуть можливість щороку виїжджати для отримання духовних наук. З цією метою, в 1921 р., як дочірню обитель Унівської Лаври засновано монастир у с. Зарваниця на придбаних земельних угіддях. В 1922 р. митр. Шептицький освятив збудований монастир та церкву затвердивши найменування – св. Івана Хрестителя. У 1924 р. призначено

³⁰ Й. Дачкевич, «Святий Теодор, ісповідник...», 171.

³¹ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність...*, 103.

³² О. Войтюк, «Місійні станиці студитського чернецтва на українсько-польському пограниччі» // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, вип. 17, Львів: Національна академія наук України 2008, 501.

³³ І. Матковський, *Д-р Казимир граф Шептицький – отець Климентій...*, 418.

³⁴ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність...*, 104.

³⁵ «Митрополит Андрей і оновлення східної чернечої традиції», 136.

³⁶ С. Небесняк, *Митрополит Андрей*, 210.

настоятеля – ерм. Никона Цюсюка. Обитель у Зарваниці поступово набула значення відпустового центру для паломників, де вони отримали змогу здійснювати прощу до чудотворної ікони Богородиці. Іншими завданнями цього монастиря було забезпечення інтелектуального розвитку мешканців села, утримання дітей–сиріт та катехизування місцевих дітей³⁷.

Поступово, з відновленням східного чернецтва в ГКЦ на території Галичини, засновуються не лише чоловічі, але й жіночі монастирі. У 1924 р., завдяки зусиллям пароха с. Якторів о. Зенона Калинюка, тут з'являється перший студитський жіночий монастир. Обитель дістала назву «Свято-Покровський монастир», а сестри отримали настоятельку – сестру Євгенію Сенюк³⁸. В 1926 р. при жіночому монастирі засновано сиротинець «Захист малих сиріток», де взято на виховання близько 30 дітей, з яких хлопці навчалися шість років і переходили до учнівського сиротинця, а дівчата – сім років, і мали змогу залишитися в монастирі. Подібні сиротинці були створені в Уневі, Брюховичах та у Львові на вул. Убоча³⁹. Проте широкого розвитку діяльність монастиря набула за ігумені Йосифи Вітер. Жіночі студитські монастирі отримали для праці широкий спектр діяльності: праця та релігійно–просвітницьке виховання молоді у читальнях, церквах та школах; спрямування молоді для діяльності в громадах, благодійницьких акціях та гуртках; заняття швейною діяльністю та лікуванням; догляд за старшими людьми та харитативна діяльність⁴⁰.

Опікою сиріт займалися не лише жіночі, але й чоловічі монастирі студитів. В січні 1918 р. почав діяти сиротинець у монастирі Святого Йосафата у Львові для дітей, що втратили батьків під час війни. У сиротинці перебували не лише місцеві діти, але й з інших територій, зокрема Боснії, котрі проте були українцями⁴¹. В серпні 1918 р. митрополит купив будинок в Збоїщах, який планувалось використати для проживання сиріт. Забезпечення сиротинця

³⁷ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність...*, 133–135.

³⁸ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність...*, 135.

³⁹ І. Матковський, *Д-р Казимир граф Шептицький – отець Климентій...*, 398.

⁴⁰ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність...*, 135–137.

⁴¹ І. Матковський, *Д-р Казимир граф Шептицький – отець Климентій...*, 359.

покривалось з маєтку в Посічі, який мав щорічний прибуток 30 тисяч швейцарських франків⁴². При Унівському монастирі діяв сиротинець, де проживало близько сорока хлопців, а в загальному до 1936 р. виховано 170 хлопців⁴³. Під опікою монахів і монахинь діти не лише навчалися різним видам праці, але й розвивалися інтелектуально. Система освіти, запроваджена у тогочасних студитів, передбачала виховання християнського світогляду та національної ідентичності. Ті, що були здібнішими, мали змогу продовжити навчання у гімназіях, а згодом – в університетах⁴⁴.

Ще одним напрямком діяльності студитів стало культурне відродження сакрального мистецтва. Це було одним із завдань Свято-Іванівської Лаври, що заснована у 1927 році. У листопаді цього ж року вони відкрили школу східного іконопису. Серед перших випускників школи були схимонахи Віссаріон Лепкий та Філотей Коць, брати Анатолій Яблонський та Григорій Семенюк. Їхні мистецькі твори допомогли пригадати традиції малювання ікон за Східним каноном і поширилися по церквах Східної Галичини. Монахи виховували хлопців-сиріт, даючи їм не лише знання в навчанні, але й практичні навички освоєння ремесла. Андрей Шептицький пообіцяв фінансово забезпечити сиротинець до кінця 1929 року, опісля, ченці Лаври самостійно брали зобов'язання за вихованців⁴⁵. За бажанням митр. Андрея на територію монастиря перенесли храм св. Миколая, найменувавши його храмом Божої Премудрості, що за ідеєю мав уособити собор св. Софії в Києві⁴⁶.

У 1937 р. засновано останній монастир студитів за очільництва митр. Андрея Шептицького – Святоандреївський монастир на Лужках. Метою заснування монастиря стало заспокоєння духовних потреб вірних, що працювали в гірських митрополичих лісах. В цьому ж році було перенесено дерев'яну церкву з с. Ріпного у с. Лужки, що стала центром монастирського життя, навколо

⁴² Там само 360.

⁴³ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність...*, 156.

⁴⁴ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність...*, 158.

⁴⁵ І. Матковський, *Д-р Казимир граф Шептицький – отець Климентій...*, 391.

⁴⁶ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність...*, 138–140.

якої було побудовано приміщення для монахів і будівлі для господарських потреб. У 1944 р., за радянської влади, монастир припинив існувати, а будівлі були використані для сільських потреб⁴⁷. 10 серпня відбулося освячення церкви святого Андрея Первозванного митр. Андреем в співслужінні з єп. Криживацької єпархії Діонісієм Нярадї⁴⁸.

І.3. «Типікон», як основний збірник правил студитського монашого життя

Невід'ємним елементом відродження східного монашества стало укладення «Типікону» – монашого правила. Митр. Шептицький надав нової форми давньому Студійському уставу, що прийшов із Афону і вважався одним із найдосконаліших. Він був пов'язаний із життям монахів–кеновитів. Монахи належали до автентичного монашества, що жили в одній групі і під наглядом настоятеля вдосконалювали духовне життя, маючи духовні вправи та покутні практики. Такий вид монашого життя бере початок ще в апостольських часах⁴⁹. Хоч при укладанні давнього Студійського уставу для монахів Київської митрополії за основу брали Єрусалимський устав св. Сави Освященного, Царгородський устав св. Теодора Студита та Афонський устав св. Атанасія, проте враховувалися особливості та спосіб життя кожної монашої спільноти⁵⁰.

Відомо три видання відродженого Студійського уставу. Перший Типікон для монахів Скнилівського монастиря надрукований 1910 року у Жовкві. З'явилась необхідність видати новий Типікон, оскільки з моменту виходу Типікону для Скнилівського монастиря взято до уваги та опрацьовано устрій і життя монастиря Студіону VIII – IX століття та випущено новий Кодекс канонічного права 1917 р. (далі – ККП 1917 р.). «Унівський Типікон» (Документ складався з вступу та 14 глав, що в сумі склали 223 статті.), окрім «Скнилівського

⁴⁷ В. Слободян, «Святоандреївський скит» // *Лавра* 3(5) (1999) 25–26.

⁴⁸ «Сема станиця Чина оо. Студитів» *Діло*, №178 (14 серпня 1938 року) 5.

⁴⁹ М. Марусин, «Монаший устав святого Теодора Студита на Україні» // *Богословія* 58 (1994), 112.

⁵⁰ Там само, 111.

«Типікону», містив вказівки ККП 1917 р. та елементи бенедиктинської традиції⁵¹. Пункти документу стали обов'язковими не лише для Унівської Лаври, але й для всіх монастирів Студійського уставу. У 1920 році Митр. Андрей подав до Риму другу редакцію з метою оцінки Священною Конгрегацією для справ Східної церкви. Разом з редакцією подано і клопотання з основними пунктами, де коротко описано ідеї Шептицького власного бачення «Типікону»: монахи всіх студитських монастирів пов'язані між собою через життя в убогості, чистоті та послуші; рівність усіх праць та членів спільноти; брати за приклад життя всіх святих без конкретних прикладів подвижництва, як наслідок відсутність імені засновників монастирів; становлення Лаври, як окремої незалежної спільноти; потреба окремого «Типікону» для кожної спільноти; плекання східної традиції⁵².

У 1923 р. Священна Конгрегація для справ Східної церкви дала позитивну оцінку Унівському Типікону, проте ствердила, що необхідно доопрацювати документ, що краще б підійшов для східної традиції. Римська курія видала «Декрет похвали», що засвідчило відповідність потребам Церкви та визнала Студитів як єдина інституція, що має Східну модель чернецтва у КЦ. Студійські монастирі за рішенням Апостольського престолу звільнилися від рішень Замойського Синоду 1720 р., що стосувалися латинських нововведень. Документ не вийшов друком і був маловідомий серед широкого загалу. З боку Заходу, виникла чітка позиція, щоб студити безвідступно дотримувалися візантійської традиції і не змінювалися в напрямку латинських чинів⁵³.

В «Унівському Типіконі» Шептицький зацентрував увагу на роль монахів у злуці нез'єдинених Східних Церков із Римською Апостольською Столицею. Не менш важливим було зосередити увагу на вивченні творів святих східних отців. Цікавим моментом у монаших правилах стало нероздільне поєднання молитви та праці, через чергування добового кола богослужінь із заняттям ремесла. Не була відкинута можливість поєднання в одному монастирі суто молитовних

⁵¹ І. Матковський, *Д-р Казимир граф Шептицький – отець Климентій...*, 364.

⁵² Л. Гузар, *Андрей Шептицький Митрополит Галицький (1901–1944) провісник екуменізму*, 450.

⁵³ В. Чорнописька, *Релігійна та громадська діяльність...*, 109–112.

монахів, та тих, які зайнялися відкритою діяльністю⁵⁴. Задоволення різних соціальних та суспільних потреб з одного боку та провадження молитовного правила з іншого, дозволило б поєднати як внутрішні виклики, що притаманні чинам Католицької Церкви та водночас зберегти вірність східній традиції.

Існує можливе припущення, що над третім Типіконом Студійського уставу працював ігумен Климентій Шептицький, а митр. Андрей, в основному, подавав лише окремі зауваги. Наприклад, питанню молитви, яка була одним з основних елементів життя східних монахів, виділено в уставі лише чотири пункти, головню, про Ісусову молитву, і дещо принагідно згадується в інших пунктах про елементи монастирського життя. Відповідальність за це о. Леонід Фьодоров покладав на митр. Андрея Шептицького та відновлених–монахів студитів. Фьодоров побачив в цьому наступну причину: «За його спостереженнями, Митрополит знає обряд, але не відчуває його, не живе ним, і тому не може зрозуміти, в чому полягає чистота обряду»⁵⁵. Митр. Андрей, швидше за все, мав практичну ідею втілення відродження монашества, проте о. Климентій ближче дослідив проблеми внутрішнього життя студитських монастирів.

У 1936 році вийшов остаточний варіант «Типікону» – «Загальний, або Великий, типікон» (документ складався з п'яти глав, що в сумі містив 957 статей та 324 приміток–коментарів) до підготовки якого доклалися митр. Андрей Шептицький та його брат о. Климентій. Документ було укладено на основі Типіконів Києво–Печерської Лаври, творів святих Отців та багатьох джерел про Східне чернецтво, включно з урахуванням двох попередніх Типіконів. При цьому врахували думки Леоніда Фьодорова, зокрема, щодо духовного розвитку монастирів Студійського уставу. Цей документ сьогодні є не лише цінним джерелом дослідження власне східного чернецтва в ГКЦ, але й аналізом життя монастирів різних етнічних територій – грецьких, візантійських, афонських, російських та сербських. «Загальний, або Великий, типікон»

⁵⁴ «Митрополит Андрей і обновлення східної чернечої традиції», 138.

⁵⁵ Див. С. Дмитрух, «Єрм. Климентій Шептицький про молитву в «Типіконі» та «Наших звичаях» монастирів студитського уставу» // *Лавра* 2(4) (1999), 11.

написаний з врахуванням місцевих особливостей та тогочасного періоду, але в основу лягла концепція з наголосом на розвиток літургійного життя, аскетичного духовного життя та пасторального і соціального служіння⁵⁶.

«Типікон» був важливим елементом відновленого студитського монашества, адже потребувалася чітка позиція щодо збереження слов'янсько-візантійського обряду. Третій «Загальний, або Великий, типікон» був узгоджений із ККП 1917 р., із заувагами Священної Конгрегації для справ Східної церкви. Він був використаний в повній мірі лише до початку Другої світової війни, проте став цінним джерелом для сучасних досліджень не лише східного чернецтва в ГКЦ, але й для ознайомлення із монашими правилами інших етнічних територій.

Забігаючи наперед, відновлене студитське монашество протягом сорока років своєї легальної діяльності виконало поставлені перед ним завдання: сприяння з'єдиненню Католицької Церкви із Православною Церквою; можливість доступу для життя у монастирі основної соціальної групи українського народу – селянства; вплив на зміцнення ГКЦ. Але було вимушене завдання, яке студити виконали вже у часі підпілля – збереження обрядового життя через Літургійну традицію. Монахи–студити окрім молитовного життя зайнялися численною практичною діяльністю: заняття сільським господарством та ремеслом, видання преси, наукова та релігійно-просвітницька діяльність із населенням, робота з сиротами, створення місійних станиць тощо. «Загальний, або Великий, типікон», що задовольнив Апостольську столицю, так і священників Галичини, став зразком життя відродженого Східного монашества.

⁵⁶ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність...*, 122–123.

РОЗДІЛ II.

ВНУТРІШНЄ ЖИТТЯ СТУДИТСЬКОГО МОНАСТИРЯ СВ. ЙОСАФАТА

II.1. Експлуатація приміщень монастиря та внутрішньоспільнотне життя

Щоби мати краще уявлення, як жила спільнота монастиря св. Йосафата, слід спершу ознайомитися із зовнішнім та внутрішнім виглядом будівлі. За час свого існування, монастир мав два приміщення. В 1911 році це був двоповерховий будинок, що мав так званий мезонін (надбудова над будинком), оснащений високим підвалом, таким чином, що вміщав кухню та їдальню¹.

Історія будівлі монастиря розпочалася з дяківської бурси, яка була побудована 1904 р. архітектором–інженером Іваном Левинським² на запит митр. Шептицького і мала вартість 80 тисяч крон. Метою бурси стало підняття освіченості та авторитету дяківських працівників. Настоятелем призначений о. Лев Сембратович, що повернувся із вивчення публіцистики у Франції. Водночас, за час своєї праці, о. Сембратович випустив ряд часописів християнського змісту «Основа», редактором яких став на деякий час Андрій Веретельник³, а їх доставкою займалися дяки. В 1908 р. будинок постраждав від розбою польських студентів.

Бурса проіснувала до 1909 р., оскільки в подальшому її утримання стало економічно не вигідним для митрополита, що був її основним спонсором. Дяки не змогли оплатити своє навчання, а очільники закладу не стали зразковими керівниками⁴. Опісля, митрополит змінив призначення будівлі, оскільки дяки недбало поводитись у приміщенні. Їх з «дяківської бурси» перевели для

¹ «Спогади Миколая Траге про його перебування в Галичині у 1908–1913 рр. (1915–1916) // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 847.

² Провідний будівельний підприємець Галичини, що володів фірмою «Іван Левинський, концесіонований будівничий у Львові», яка протягом трьох десятиліть була лідером будівельного руху Галичини.

І. Жук, «Іван Левинський та його будівельна фірма за часів передвоєнної кризи і Великої війни» // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, вип. 26, Львів: 2015, 252.

³ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 1.

⁴ Там само, арк. 1–2.

навчання в «пресбітерій»⁵. Перед заселенням студитів приміщення відремонтували, двері зміцнили замком та решіткою, а про колишню будівлю нагадували лише українські орнаменти ззовні⁶.

Будинок виконав своє пряме призначення для життя братів до 1915 року. Від 1915 до жовтня 1917 року в будівлі монастиря знаходився «Приют Українських Січових Стрільців» (далі – УСС). В той момент зі студитів залишився лише бр. Матей, «який мешкав на піддашу, бо партер і перший поверх був зайнятий приютом»⁷. На зайнятій території вмістилося 50 ліжок для бійців УСС⁸. Звернувшись до спогадів Ірини Домбчевської, знайшли точну дату відкриття притулку – 15 липня 1915 року. Для обслуговування притулку на території монастиря діяла робітня білизни, для якої пожертвували 1000 крон, покривала, матеріали, подушки, вишивані рушники та лляні полотна. Там працювали Ірина Домбчевська – що була його управителькою, Катерина Дика та Соня Моджейовська, що були медсестрами, і п'ятеро сільських дівчат. Діяв Комітет Опіки над УСС, що займався підтримкою бійців⁹.

Проте згодом, спільнота монастиря дістала нову будівлю для життя одразу по–сусідству. Це пов'язано із відкриттям ще у квітні 1922 р. стаціонарного відділення «Народної лічниці», що продовжила надавати допомогу і амбулаторним хворим¹⁰. Через збільшення хворих рентгенологічного відділення і лабораторії, їх не могли повноцінно лікувати у зв'язку з недостатністю розмірів приміщення. Це і стало причиною, що монахи монастиря св. Йосафата передали свої приміщення для створення терапевтичного, хірургічного, педіатричного,

⁵ Пресбітерій – одна з частин храму, що об'єднувалась з монастирським хором.

Див. Романченко О. «Архітектурно–стильові особливості монастирських комплексів руської провінції реформатів у XVII–XVIII століттях» // *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії*, вип. 9, Київ: Інститут мистецтвознавства фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського 2009, 237.

⁶ «Спогади Миколая Траге про його перебування в Галичині у 1908–1913 рр. (1915–1916)» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 848.

⁷ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 5.

⁸ «Ретроспективний огляд інституцій соціального захисту в Галичині» // *Український вісник медико–соціальної експертизи*, №3: Дніпро 2014, 62.

⁹ Пор. «У шпитальній, воєнній службі» *Наше Життя*, №10 (листопад 1952 року) 4.

¹⁰ «Митрополит Андрей Шептицький і медицина: задуми, проекти та їх реалізація» // *Записки Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка: збірник наукових праць*, вип. 7, Львів: ЛННБУ ім. В. Стефаніка 2015, 125.

неврологічного та стоматологічного кабінетів, і аналітичної лабораторії та кабінету рентгенографії¹¹.

Станом на серпень 1938 року з'явилася стаття у газеті «Діло», де подано інформацію про монастир «Студіон»¹², як інституцію, що лише завершила свою організацію, тобто, як перший етап значного проекту. Проте, насправді спільнота монастиря існувала вже близько трьох десятків років, а змінилася лише будівля. Вказавши на нову будівлю, що була побіч шпиталю «Народна лічниця», автор детальніше розповів про її наповнення. В середині будівлі знаходилась бібліотека, що вмістила двадцять п'ять тисяч різних книг, в тому числі «візантистики», мабуть мавши на увазі книжки з наповненням змісту Східної традиції, про що ми поговоримо згодом. В середині помістилися наукові робітні «Студіону», приміщення для студентів богослов'я та для всіх, що прийняли рішення продовжити навчання розвитку Східної традиції. На той час лише планувалося відкриття іконописної школи¹³. Безпосередньо, для життя монахів виділився перший поверх, де знаходилася каплиця з іконостасом візантійського стилю, який купив о. Леонід Фьодоров за вказівкою митр. Шептицького. Каплиця була розмальована Михайлом Бойчуком, професором Художнього Інституту в Києві¹⁴.

В час німецької окупації, деяку інформацію про будівлю монастиря знаходимо в споминах рабина Давида Кахане, який прибув в «Студіон» 2 червня 1943 року. Про зовнішню частину монастиря маємо наступне свідчення:

Ми відразу опинилися на вузькій вуличці, що вела з гори Юра прямо на вулицю Петра Скарги. Незабаром ми підійшли до довгого будинку, який тягнувся уздовж усього невеличкого провулка. Праву його частину займала сучасна лікарня, засновану митрополитом для українського населення, яка носила ім'я митрополита. Монастир розташовувався у лівій. За вулицею починалась гора Юра, там були кафедральний собор, духовна семінарія і палац митрополита¹⁵.

¹¹ «Митрополит Андрей Шептицький і медицина: задуми, проекти та їх реалізація», 127.

¹² Йде мова про монастир св. Йосафата.

¹³ Тут автор статті також помилився, оскільки іконописна школа була заснована в Лаврі св. Івана Хрестителя у Львові і згодом перенесена до монастиря св. Йосафата. Див. Розділ 3.

¹⁴ Пор. «Сема станиця Чина оо. Студитів» *Діло*, №178 (14 серпня 1938 року) 6.

¹⁵ *Щоденник Львівського Гетто. Спогади Рабина Давида Кахане*, Київ: Дух і літера 2009, 165–166.

В його спогадах знаходимо, як виглядала студитська келія: «Він одразу відвів мене до невеличкої кімнати на третьому поверсі, що знаходилася в самому кінці коридору, поруч зі сходами, які вели на горище... Келія освітлювалась невеличкою лампочкою, в ній був топчан, невеличкий стіл і стілець. У кутку стояв глечик з водою та олов'яний кухоль»¹⁶.

Окремі цінні свідчення знаходимо ще в одного єврея Курта Левіна, тоді підлітка, якого переховували в монастирі св. Йосафата восени 1942 року. Зокрема, він вказав, що на першому поверсі знаходилися келії монахів, і місце, де старша монахиня готувала їжу для спільноти. Проте більшої уваги заслуговує опис каплиці:

На розписах, зроблених з візантійських ікон, було зображено Різдво, Преображення та інші біблійні сюжети. В яскраво освітленій каплиці зображення на стінах оживали й переносили присутніх в інший світ. Темні відтінки кольорів на розписах робили їх подібними до картин Тінторетто. Старі ікони з іконостасу, що їх придбав для монастиря св. Йосафата Митрополит, аромат кадила – все це створювало атмосферу миру та затишку¹⁷.

Відчутних змін будівля зазнала в час німецької окупації 1943 року. Під час бомбардування Львова одна з бомб влучила у монастир св. Йосафата, що призвело до зруйнування трьох верхніх поверхів. Повністю піддалися знищенню каплиця та келії, де проживали брати. Попередньо вдалось врятувати частину церковного майна з каплиці. Бібліотека та архіви монастиря, а брати під час цього руйнування уціліли¹⁸.

Всю монастирську роботу студити виконували самостійно, за винятком кулінарії, але й на кухні по можливості допомагали. Згодом, коли розпочались проблеми з кухарем, що був світською людиною, на кухні його замінив брат-новик¹⁹. В обов'язки монахів входив догляд за городом, що знаходився поблизу, на якому вирощували буряк, капусту та картоплю. Зранку брати споживали

¹⁶ Щоденник Львівського Гетто. Спогади Рабина Давида Кахане, 166.

¹⁷ К. Левін, *Мандрівка крізь ілюзії*, Львів: Свічадо 2007, 79.

¹⁸ Там само, 107.

¹⁹ «Лист Леоніда Фьодорова до митрополита Андрея (Шептицького) про діяльність о. Євтрафія Сулаєва та про ситуацію греко-католиків в Петербурзі» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 340.

чорний хліб і каву з молоком, після вечері – чай з хлібом. До звичного раціону студитів входила проста їжа: гречка, картопля з капустою чи яйцями, борщ, щі, рисовий суп, вареники з цибульним соусом, горох, кукурудзяна каша, голубці, пиріжки з капустою. Десерт готували скромний – компот в суміші з яблук, груш та чорнослива, зрідка, яблучний чи сливовий пиріг. М'яса брати не вживали, рибу споживали лише на Благовіщення, вино – на Різдво і Пасху, коров'яче масло – в Дванадесяті свята²⁰.

О. Л. Фьодорову, який був префектом Інституту монастиря²¹, на початку впорядкування монастиря, довелось боротись із надмірною економією, навіть, навіть у випадках, коли вона призводила до шкоди їх здоров'ю. Він зробив акцент, що все повинно здійснюватись згідно певних правил²². Питання економії деколи ставало причиною дрібних побутових конфліктів і стосовно вихованців монастиря²³. Це призводило до того, що Л. Фьодоров часто виходив за межі своїх обов'язків. Наприклад, нерідко критикував монастир, про що видно з листів до митр. Шептицького. З одного боку в найдрібніших деталях намагався висвітлити ситуацію щодо внутрішнього життя монастиря, але з іншого декілька раз міг акцентувати увагу на побутових дрібницях²⁴.

В «Проекті статуту богословського Інституту», були конкретно прописані правила в їдальні, що стосувались і братів монастиря. Обід накривали до Шостого Часу, а отже відбувався він після богослуження – 12:30 – 13 година. Вечеря відбувалась після Вечірньої – припускаємо, близько 18:30 – 19 години. Показово, що в цій частині Статуту чітко прописано сервірування столу – розташування серветок та посуду. Під час обіду один з монахів читав Новий Завіт церковнослов'янською мовою або книгу релігійного характеру українською чи

²⁰ «Спогади Миколая Траге про його перебування в Галичині у 1908–1913 рр. (1915–1916)» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 849–849.

²¹ Див. розділ 3.

²² «Лист о. Леоніда Фьодорова до митрополита Андрея (Шептицького) про підготовку III Велеградського конгресу та фінансові справи Інституту» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 410.

²³ «Звіт о. Леоніда Фьодорова для митрополита Андрея (Шептицького) про стан богословського Інституту при монастирі монахів Студийського Уставу у Львові за 1911 р.» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 432.

²⁴ «Лист о. Леоніда Фьодорова до митрополита Андрея (Шептицького) з описом III Велеградського конгресу» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 422.

слов'янською мовою. Їдальня відкривалась виключно для прийому їжі. Миттям посуду займались всі або черговий брат на кухні, а наряд чергових змінювали кожного тижня²⁵.

Нам достеменно невідомо про розпорядок дня для братів в монастирі, проте на конкретних фактах можемо робити певні припущення. Наприклад, Курт Левін, який тривалий час переховувався від німців в різних монастирях студитів, вів звичне життя, нарівні з іншими братами. Прибувши до монастиря св. Йосафата, він залишив згадку: «Мені дали рясу, і я розпочав повсякденне життя монаха–студита, до якого вже звик у монастирі св. Йоана Хрестителя»²⁶.

День у братів розпочинався вдосвіта: «У досвітньому напівморозі до мене долинули звуки дерев'яного клепала: хтось з ченців будив інших на ранкову молитву. Він обійшов увесь коридор, ударяючи своїм клепалом і мугикаючи щось монотонне»²⁷. Близько четвертої години монахи з'являлися у каплиці для першої молитви. При мінімальному зовнішньому світлі відбувались молитовні розважання, утрєня та Літургія²⁸. Непростим згадував перебування у монастирі Ю. Новосільський²⁹, що вважав прийнятним поділ дня монаха по вісім годин але лише у тому випадку, якщо він справді любив молитву та східну традицію. Режим був близький до армійського, що за умов поміркованого харчування та праці був достатнім для нормального життя³⁰.

Зазвичай, після ранкової Літургії та сніданку, кожен брат йшов до виконання свої обов'язків. Основним завданням новиків було монастирське загальне прибирання – замітання коридорів, сходів та каплиці. Водночас, на Вечірню всі знову сходились разом³¹. Щоденні справи студитів не змінилися і в часі німецької окупації: значна частина братів працювала у саді біля собору св. Юра. Інші брати займалися більш специфічною діяльністю: дякування в соборі

²⁵ Див. додаток 2.

²⁶ К. Левін, *Мандрівка крізь ілюзії*, 78.

²⁷ *Щоденник Львівського Гетто. Спогади Рабина Давида Кахане*, 168.

²⁸ К. Черні, *Кажан у храмі. Біографія Юрія Новосільського*, Чернівці: Книги – XXI 2015, 79.

²⁹ Українець за походженням, один з найвидатніших польських художників XX століття, в час німецької окупації перебував у монастирі св. Йоана Хрестителя та монастирі св. Йосафата. Там само.

³⁰ Там само, 80.

³¹ К. Левін, *Мандрівка крізь ілюзії*, 79.

св. Юра, праця в адміністрації митрополичої курії, праця в бібліотеці монастиря св. Йосафата. Була і вимушена діяльність на фабриці «Солід» – завданням працівників якої було виготовлення взуття для німецької армії³².

Приклад свого розпорядку навів о. Л. Фьодоров. З восьмої до дванадцятої години він працював на столярні чи у винограднику. Після обіду займався миттям посуду, опісля спів, вправлення в основах християнської віри чи духовне читання на вибір. Далі, він займався справами на вибір: вправи для аскези через роздуми, молитву або читання, і крім цього вивчення Уставу³³.

Братами-студитами були зацікавлені в Католицькій Церкві. Свідченням цього стало, що у грудні 1938 року папський нунцій Філіпо Кортезі перебував на території Львова, в ході чого відвідав монастир св. Йосафата у Львові, де його зустрів ігумен монастиря. Ми припускаємо, що ігуменом на той час був Йоан Петерс, оскільки Шематизм 1938 року подає його єдиним єромонахом. В ході подорожі було відвідано оо. Редемптористів, що на тодішній вулиці Зибликевича та отців Василіян, що на тодішній вулиці Жовківській, та Богословську академію на вул. Коперника³⁴. У своєму слові під час побуту у Львові, нунцій наголосив, що це місто є важливим центром трьох архієпископатів, але водночас, папа занепокоївся поділами на цій землі, і монашество покликано заспокоїти ці настрої. Мабуть передчувши близький наступ війни, нунцій ствердив, що люди незалежно від нації і партії, повинні об'єднатися навколо Католицької Церкви³⁵.

Коротко зупинимось на постаті самого нунція та відношення до нього митр. Шептицького. Суперечливим залишився факт, що 20 червня 1938 року нунцій підписав додаток до Конкордату між республікою Польщею і Ватиканом, внаслідок чого у власність держави віддано 2800 гектарів землі, переважно Холмщини і Підляшшя. Формальним приводом до цього стало попереднє захоплення Російською імперією церковних земель та побудованих на них

³² К. Левін, *Мандрівка крізь ілюзії*, 104.

³³ «Лист о. Леоніда Фьодорова до митрополита Андеря (Шептицького) про своє життя в монастирі Св. Йосифа монахів Студійського Уставу» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 493.

³⁴ З побуту Апостольського Нунція у Львові» Діло, №279 (15 грудня 1938 року) 5.

³⁵ «Слово Нунція Кортезія з нагоди його побуту у Львові» Діло, №280 (16 грудня 1938 року) 4.

церков³⁶. На цих землях Холмщини і Підляшшя, за період з 1914 до 1938 року було знищено 160 православних храмів, а загалом їх кількість зменшилась з 370 до 54. В польському сенаті проти цього рішення виступили лише посол С. Баран, і сенатори Галичини О. Луцький та Волині М. Маслов³⁷. Митр. Шептицький засудив дії уряду, але водночас спробував і захистити Апостольський Престіл, який виставили як основного винуватця знищення православних церков. Шептицький захистив і католицьке духовенство Польщі, по допомогу до якого ніхто не звернувся.

Шептицький не залишав надії зблизити поєднання Католицької та Православної церков. Зокрема, в червні 1939 року в монастирі «Студіон» був проведений перший Збір «Українського Католицького Інституту Церковного З'єдинення ім. Митрополита Рутського у Львові». Заснування цієї організації відбулося в лютому 1939 року через грамоту митр. Андрея. Під час збору були присутні сорок членів і обрано Президентом Інституту о. ігумена Климентія Шептицького. Основним завданням організації став екуменічний рух, що мав втілитися через пропагування Унії в широких масах та пізнання православного духу і поширення ідеї з'єдинення з православними братами³⁸.

Життя студитів не завжди залишалось спокійним, адже їхню діяльність пов'язували із братами Андреем та Климентієм Шептицьким, що часто не сприймалися радикально налаштованими колами. Це призводило до різних небезпечних акцій. Наприклад, у вересні 1938 року. Відбулася чітка політична акція, яку організували молоді націонал-демократи Польщі. На вул. Петра Скарги постраждали: монастир св. Йосафата, робітня п. Михайла Галібея³⁹ та жидівські камениці. Одночасно постраждали ще на вул. Руській крамниця

³⁶ І. Пилипів, «Правовий статус Греко-католицької церкви в Другій Речі Посполитій (1925-1939)», *Ефективність державного управління*, вип. 34, Львів: 2013, 158.

³⁷ В. Вишенський, «Трагедія православних церков у Польщі», *Пам'ятки України*, вип. 1, Київ: 1991, 18-19.

³⁸ «Нова українська релігійно-національна станиця» *Діло*, №143 (25 червня 1939 року) 8.

³⁹ Займався поставленням нових та ремонтом старих печей та кафлевих кухонь. Див. «Оголошення» *Діло*, №97 (6 травня 1926 року) 4. Зауважимо, що газета «Діло» робила рекламу лише українській продукції та робітникам.

«Фортуна Нова», Ставропігійська друкарня та бурса Ставропігійського інституту⁴⁰.

Загалом, окрім матеріальних збитків, студитам неодноразово намагалися завдати і шкоди їх авторитету в суспільстві. В серпні 1930 року проросійська газета «АВС» звинуватила братів в антипольській діяльності. Приводом для звинувачення стала організація таборового відпочинку учасників «Пласту», що ніби призвело до злочинних дій в Перемишлянах. Це ж джерело за тиждень опублікувало статтю «Руські бандити і далі гуляють», де не приховують підозри у підпалі конюшини правопорушниками з оточення митрополита, що завдало шкоди власності Яна Шептицького⁴¹. Не має сумніву, що події руйнування монастирів студитів не стало випадковістю і несло політичний характер. Ігумен студитів о. Климентій Шептицький не брав участь у політичних справах, однак нерідко монахами–студитами були колишні військові австрійської армії та УСС, що мали настрої, спрямовані на створення Української держави⁴².

Через політичні акції страждав не один монастир, а загалом студитська спільнота. Наприклад, так сталося у вересні 1930 року. Тоді було закладено дві бомби в монастир студитів на Знесінні і лише через те, що одна з бомб не спрацювала, вдалося уникнути зруйнування монастиря та смерті монахів. Цілком можливо, організаторами стали польські шовіністи, що декілька тижнів раніше звинуватили оо. Студитів за сміливість будувати у Львові католицьку дерев'яну церкву⁴³.

Підсумовуючи, можна ствердити, що монастир, який знаходився в місті, мав значні відмінності від монастирського життя в околицях. Ізоляцію від суспільства, яка була тоді звичною для монашого життя, не реально реалізувати в умовах міста. Монахи були змушені виходити за територію монастиря, не говорячи вже про те, що вікна в будь–якому випадку встановлені з виходом на

⁴⁰ «Жертви протиукраїнських демонстрацій у Львові» *Діло*, №213 (27 вересня 1938 року) 7.

⁴¹ І. Матковський, *Д-р Казимир граф Шептицький - отець Климентій...*, 410.

⁴² Там само, 391.

⁴³ «Вибух бомби під монастирем оо. Студитів» *Діло*, №213 (27 вересня 1938 року) 7.

вулицю. Оскільки, в стінах монастиря діяв певний час заклад освіти не лише безпосередньо для братів, але й для молоді, то довелося змінити харчування і зробити менш строгий розпорядок⁴⁴. Криза у Львові стала постійною причиною нужди студитів в економічному плані. Щодо розпорядку, то в цілому, він залишився таким, як і в решти монахів, про що свідчать очевидці, які мали змогу відвідати різні монастирі протягом досить короткого періоду.

II.2. Просопографічний портрет монахів монастиря св. Йосафата

Для того, щоб створити колективний портрет монашої спільноти, необхідно визначитися з конкретними критеріями добору особової групи, життя якої аналізується. Це викликало певні труднощі, оскільки особовий склад монахів відбував постійну ротацію, і крім цього слід розмежувати монахів, які мали зв'язок з науковими інституціями монастиря з братами–студитами, що займалися іншими завданнями монастиря. Слід звернути увагу, що Шематизми Львівської Архієпархії після 1927 року не врахували кандидатів у монастир⁴⁵, а почавши з відомого нам Шематизму 1930 р. поіменно згадано лише настоятелів та єромонахів⁴⁶. Окрім цього нам доступні дані лише з восьми Шематизмів, де перерва між ними склала в одному з випадків десять років. Проаналізувавши всі початкові дані ми зупинились на наступних критеріях: особовий склад монастиря, та його поділ відповідно до типу монашества, початкове місце перебування братів, присутність настоятелів та намісників монастиря, вікова складова настоятелів, намісників та братів монастиря, вплив політичних поглядів на співжиття братів, здобуття освіти у монастирі чи за його межами. Загалом, протягом 35–річного періоду існування монастиря, як передвоєнного так і воєнного, в ньому жило більше 40 ідентифікованих осіб монашого стану,

⁴⁴ «Спогади Миколая Траге про його перебування в Галичині у 1908–1913 рр. (1915–1916)» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 848.

⁴⁵ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, Львів: Свічадо 1998, 259.

⁴⁶ *Шематизмъ всего клира греко– католицкой митрополичой архієпархїи Львовской на рокъ 1930*, Львів: Накладом архієпархіального духовенства 1929, 140.

або таких, що до нього готувалися. В 1911 році в обителі проживало 10 осіб: настоятель, 5 архаріїв⁴⁷, 3 кандидати та префект Ін-ту⁴⁸. В 1912 році чисельність налічувала 8 осіб, серед них настоятель та сім архаріїв⁴⁹. В 1914 році на постійне проживання залишилось лише троє осіб (серед них настоятель та двоє архаріїв), оскільки решта п'ятеро братів перейшли навчатися до Греко–Католицької Семінарії у Львові⁵⁰. У 1924 році в монастирі вже проживало 12 осіб: серед них єромонах, чотири схимонахи (один з них – настоятель), шість рясофорів з обітом та один архарій⁵¹.

У 1930 році, що був одним з найбільш чисельних для монастиря за кількістю монахів у ньому налічувалося 17 осіб: серед них двоє єромонахів (один з них – настоятель), одинадцять схимників, три рясофори та один архарій⁵². За період 1933 року кількість осіб складала 12: серед них – один єромонах, один єродиякон, п'ять схимників–стафрофорів і п'ять архаріїв–рясофорів⁵³. За 1938 рік маємо інформацію про 14 осіб монашого стану: єромонах, вісім схимників та п'ять рясофорів⁵⁴. В останньому виданому «Списі духовенства» на 1 січня 1944 року міститься інформація про 17 осіб, серед них настоятель, чотири єромонахи та дванадцять монахів⁵⁵.

Частина монахів, як ми припускаємо, розпочинала монаше життя саме з монастиря св. Йосафата, оскільки вони записані в Шематизмах, як архарії і попередньої інформації про них не знаходимо. До таких належали Вартоломей (Григорчук – Осташ), Теофан, Николай, Павло, Онисим (Онуфрій Хавалко),

⁴⁷ Загалом серед східного монашества, до яких належать і брати–студити існувало три типи монахів:

Рясофори–архарії – монахи, які вже певний час перебули у монастирі і отримали рясу; схимонахи–ставрофори – монахи, що пройшли «Чин малого ангельського образу», та склали обіти жити в чистоті, послуші та пості; великосхимники – монахи, що пройшли «Чин великого ангельського образу», отримали вічні обіти та зобов'язалися жити суворим монашим життям.

Пор. «Щирі розповіді прочанина своєму духовному отцеві», Львів: Свічадо 2008, 11.

⁴⁸ *Шематизмъ всего клира...на рокъ 1911*, 451 – 452.

⁴⁹ *Шематизмъ всего клира... на рокъ 1912*, 401 – 402.

⁵⁰ *Шематизмъ всего клира...на рокъ 1914*, 431.

⁵¹ *Шематизмъ всего клира...на рокъ 1924*, 297.

⁵² *Шематизмъ всего клира...на рокъ 1930*, 140.

⁵³ *Шематизмъ всего клира...на рокъ 1932-33*, 200.

⁵⁴ *Шематизмъ всего клира...на рокъ 1938*, 89.

⁵⁵ *Спис греко–католицького духовенства Львівської архієпархії (стан з дня 1 січня 1944 р.)*, Львів: Накладом греко–католицького митрополичого ординаріату 1944, 44.

Симеон. У зв'язку з переміщенням монахів, нам відомо, що значна їх частина перейшла із інших монастирів у монастир св. Йосафата. Зокрема, із Скнилівського монастиря у різний період перейшли: бр. Максим (Михаїл), бр. Никифор (Николай Дубина), Амвросій, бр. Іляріон (Галушка), бр. Ігнатій (Ізидор Абрагамович), бр. Макарій, бр. Іларіон, бр. Веніамин (Василій Левандовський), бр. Мирон, бр. Серапіон (Семен Шевчик), бр. Дам'ян (Димитрій Підручний), бр. Андрей (Адам Абрагамович). Окрема, дещо менша група монахів були вихованцями Унівського монастиря: Іраклій (Ілія Ісайчук), Януарій (Яків Федюк), Йосиф (Іван Шестюк), Яків (Іван Телявський), Гелазій (Григорій Семенюк), Йоан Бартко, Рафаїл (Роман Хомин), Філотей Коць, Харитон Куць і Михаїл Заверач⁵⁶.

Влітку 1909 р. о. Константин Єрмі і бр. Максим зайнялися реорганізацією дяківської бурси в монастир. Згодом, вже у підготовлений монастир на навчання прибули інші брати⁵⁷. За різний період існування монастиря нам відомо про таких настоятелів: 1911 – бр. Никифор; 1911⁵⁸ – Іларіон (Галушка); 1919 – 1931 – бр. Матей⁵⁹; 1924 – бр. Веніамин; 1932 – єрм. Януарій; 1937 – єрм. Йоан Петерс; 1944 – єрм. Ніканор Дайнега. Знаходимо інформацію про намісників, тобто, заступників настоятелів монастиря: 1910 – Вартоломей (Григорчук – Осташ); 1927 – Лев (Людовік Жілліє); 1932 – бр. Теофан Шеваза⁶⁰.

Проаналізувавши вік братів, ми з'ясували, що зазвичай до студитів вступали вже не в юному, але й не завжди у зрілому віці. Зокрема, десять братів вступали в монастир, маючи від двадцяти до тридцяти років. Ще семеро братів, про яких нам відомо, вступили у віці від тридцяти до сорока років. Лише троє братів вступали у віці понад сорок років. Середній вік вступу склав близько тридцяти років. Та все ж, настоятелями чи намісниками монахи ставали в більш зрілому віці: бр. Никифор – 30 років; бр. Веніамин – 35 років; бр. Матей – 40

⁵⁶ Тут і далі, див. додаток 1.

⁵⁷ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 2.

⁵⁸ У виняткових обставинах настоятелі могли змінитись і двічі на рік.

⁵⁹ Був настоятелем монастиря з перервами. Див. додаток 1.

⁶⁰ Залишаємо разом з прізвиськом Шеваза, оскільки відомий ще один Теофан, які не ідентифіковані як одна особа. Див. додаток 1.

років; бр. Януарій – 37 років; бр. Теофан Шеваза – 43 роки; бр. Йоан від Богослова – 32 роки; бр. Ніканор – 37 років. Середній вік, коли монахи призначалися бути настоятелями чи намісниками монастиря складає 36 років.

Монастир св. Йосафата якісно відрізнявся від інших спільнот тим, що в ньому мирно співіснували особи з різними політичними поглядами. Серед позитивних моментів спільноти монастиря св. Йосафата слід виділити мирне співжиття осіб з різними політичними поглядами. Як згадав католицький священик Микола Траге, на відміну від Василіянського Чину, монахи–студити абсолютно не сварилися з приводу політичного життя. Так, він навів приклад, що під час його перебування в монастирі, спочатку настоятелем став українофіл, а згодом – русофіл⁶¹. Подібна тенденція збереглася і в церкві монастиря: спочатку відбув служіння католицький священик – росіянин, а згодом – по черзі служили русофіл з священиками, які за поглядами були українофілами⁶².

Проте, трохи іншу позицію мав о. Леонід Фьодоров, який вважав, що брати занадто піддалися впливу політики, що завадило їм перейнятися справжнім духом студитського монашества. Причинами цього він назвав взаємодію з василіянами та окремими отцями і читання деякої некорисної літератури⁶³.

Щодо здобування освіти, ми встановили, що монахи в основному навчалися в монастирі св. Йосафата, нерідко приїжджали сюди з інших монастирів саме з метою здобути знання. Зокрема, мова йде про наступних братів: бр. Никифор, Іраклій (Ілія Ісайчук), бр. Януарій, Йосиф (Іван Шестюк), Інша група монахів проходила навчання в Греко–Католицькій Семінарії у Львові: бр. Йосафат, бр. Николай, бр. Павло, бр. Дам'ян (Димитрій Підручний),

⁶¹ За однією з гіпотез русофілами вважали людей з ідеологічною програмою, яка поєднувала пропаганду культурної спільноти українців і росіян і вважала благом зв'язок з російською культурою та імперією. Див. Гірник О. «Рецензія на книгу: Вендланд А. В. Русофіли Галичини. Українські консерватори між Австрією та Росією, 1848–1915» // *Богословія* 2 (2015) 341.

⁶² Українофілами вважали як помірковані, так і радикальні групи людей невисокого соціального становища, що згодом, на думку імперської Росії, пропагували так звану “українську справу”, що призводило до селянських бунтів.

Див. В. Арістов, «Українофіли між державним і «національним»//Історичні науки, т. 104, Київ: *Наукові записки НаУКМА* 2010, 19–21.

⁶³ «Лист о. Леоніда Фьодорова до митрополита Андрея (Шептицького) з відповідями на питання щодо власного духовного життя та роздумами про особливості студитського монашества» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 526.

бр. Симеон. Ще один монах Тит (Тимотей Процюк) був студентом Богословії у Львові. Інша особлива група монахів – іконописці, які здобували спеціалізовану освіту, про яких написано опісля⁶⁴.

Що цікаво – навчання монашества було одним з пріоритетних завдань монастиря св. Йосафата. Більше того, освіта мала б стати одним з ключових моментів для висвячення на єромонахів⁶⁵. Справді, нам відомо, що брати Януарій та Йосиф, що навчалися в монастирі, згодом були висвячені на єромонахів⁶⁶. Загалом, за спогадом очевидця, монахи в монастирі св. Йосафата мали досить розвинуту освітню складову, особливо якщо порівняти з більшістю тогочасного населення Галичини. Зокрема, брати займалися вивченням української, латинської та грецької мов і вивчали математику, історію та географію⁶⁷.

Загалом же у монастирі св. Йосафата у різний період перебували наступні 13 єромонахів: о. Вартоломей, о. Ізидор, о. Андрій, о. Матей, о. Йосиф, о. Януарій, о. Лев, о. Андрей (Адам Абрагамович), о. Йоан від Богослова, о. Рафаїл, о. Тит, о. Марко й о. Ніканор. Знаходимо інформацію про єродиякона Теофана Шевазу та архідиякона Никифора Дубину в Уневі. Нам не відомо чи всі єромонахи навчалися в цьому монастирі до свого висвячення, проте можемо припустити, що монастир вдало виконав свою місію з підготовки до священства⁶⁸.

Якщо підсумувати, то можна ствердити, що за чисельністю монахів, монастир св. Йосафата не входив до числа найбільших серед монастирів Студійського уставу. На нашу думку цьому перешкоджали дві обставини: перша – розмір монастиря міг вмістити лише обмежену кількість монахів; друга – основна мета інституції монастиря – освітня діяльність серед монахів, а також потребуючої молоді. Саме тому, коли в 1919 р. в монастирі зібралося багато

⁶⁴ Див. додаток 1.

⁶⁵ «Спогади Миколая Траге про його перебування в Галичині у 1908–1913 рр. (1915–1916)» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 850.

⁶⁶ Див. додаток 1.

⁶⁷ «Спогади Миколая Траге про його перебування в Галичині у 1908–1913 рр. (1915–1916)» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 850.

⁶⁸ Див. додаток 1.

монахів, що вимушено тут опинилися, то митр. Шептицький найшвидшими темпами знайшов заміну для їх переселення⁶⁹. Причинами, через які монахи змінювали монастирі були: неможливість вжитися в конкретній спільноті), бажання зміни місця перебування через духовну кризу.

Щодо віку вступу в монастир, а це зазвичай було від двадцяти до сорока років, то причиною тут була важливість доброго здоров'я, адже не кожному під силу витримати монаший розпорядок та невибагливу їжу. Особливістю цього монастиря, стало ще й постійна інтелектуальна праця частини монахів. Саме це стало причиною виходу з монастиря о. Константина Єрмі. До речі, це були одні з причин відсутності у монастирі світської інтелігенції. Звичайно, інтелігенція не бажала вступити в монастир під поступовим впливом антихристиянських ідей⁷⁰.

II.3. Доля окремих братів після 1945 р.

У 1945 році будівля монастиря св. Йосафата була націоналізована радянською владою і віддана для потреб лікарні, а бібліотеку та твори іконопису розформували. Усіх братів монастиря примусово виселили. Більшість з них перейшли до Унівської Лаври, а дехто невдовзі повернувся працювати в лікарню⁷¹. Останній запис в “Літописі” монастиря зафіксований 7 квітня 1945 року, що ми приймемо за останній відомий день його існування⁷².

Незадовго після того, як монастир св. Йосафата зліквідували, у 1951 р. останній його настоятель о. Никанор Дейнега став адхімандритом студитів. До цього він служив ігуменом Унівської Лаври в період 1947–1950 рр у зв'язку із ув'язненням о. Йосифа Шестюка. Для більшої конспірації свої повноваження новий архимандрит виконував з смт. Рудно. На ґрунті розсіяності студитів по різних місцевостях, виник певний сумнів щодо особи ігумена, оскільки дехто

⁶⁹ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 9.

⁷⁰ «Спогади Миколая Траге про його перебування в Галичині у 1908–1913 рр. (1915–1916)»//*Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 849.

⁷¹ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність...*, 216.

⁷² ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 2, спр. 85, арк. 149.

вважав, що це настоятель Святоіванівської Лаври ерм. Іполит Бенькалович, проте вдалось залагодити суперечність⁷³.

Никанор Дейнега після смерті Сталіна побудував монастир в смт. Брюховичі. Припускаємо, що там оселилась частина братів з монастиря св. Йосафата. Зокрема, нам відомо про смерть в смт. Брюховичі бр. Онисима (Онуфрія) Ховалка в січні 1970 р., на сімдесят восьмому році життя через сердечно–судинну недостатність⁷⁴. Бр. Онисим у 1925 р. виконував обов'язки кухаря монастиря св. Йосафата⁷⁵.

Бр. Йоан Шестюк у жовтні 1921 року пройшов третій рік богослов'я в монастирі св. Йосафата⁷⁶. В жовтні 1945 р. проти о. Йоана Шестюка, ігумена Унівської Лаври, відкрили кримінальну справу, за «традиційним» для більшості тогочасного духовенства та монашества звинуваченням про зв'язок з ОУН і УПА та активну підтримку «бандитів» проти Радянської влади за самостійну Україну. Також монастирю закинули лікування бандитів УПА в госпіталі на території Унева та обстріл збройних частин НКВС⁷⁷. У 1956 році ігумен вийшов на волю та продовжив допомагати в управлінні студитами о. Никанору Дейнезі⁷⁸. о. Йоан помер 4 лютого 1978 року у с. Малів, що на території Тернопільщини, у віці вісімдесяти чотирьох років⁷⁹.

В одній кримінальній справі з о. Шестюком, в січні 1946 року, знаходимо підозру в звинуваченні бр. Лазарю Шияну, що на той час знаходився в Унівському монастирі. Причиною підозри стала стаття 20, 54–1а Конституції УРСР, а саме зрада Батьківщини, за яку передбачався розстріл або 10 років

⁷³ Пор. М. Пишкович, «Історія студійського чернецтва Української Греко–Католицької Церкви у 1950–1990 роках» // *Acta studiosa: Богословський науковий збірник*, ч. 9, Львів: УКУ 2017, 145–146.

⁷⁴ АСУЛ, ф. 15, спр. 172, т. 1.

⁷⁵ Див. додаток 1.

⁷⁶ Там само.

⁷⁷ АСУЛ, ф. 15, спр. 10, т. 1 (а), арк. 3.

⁷⁸ М. Пишкович, «Історія студійського чернецтва Української Греко–Католицької Церкви у 1950–1990 роках», 145.

⁷⁹ Там само, 155.

трудових робіт⁸⁰. Бр. Лазар Шиян перебував у монастирі св. Йосафата з 1939 по 1944 рік⁸¹.

У вересні 1945 року відбувся новий етап в житті о. Тита Процюка. Він спричинився до існування так званої «Першої контемплативної мужеської монашої родини». Як сам описав о. Тит у літописі цієї спільноти: «щоб пробудитись зо сну особливо для тих, що їх Господь покликав для вищого молитовного життя»⁸². о. Тит наголосив, що хоч всі студитські монастирі мають також і контемплативні підвалини, проте у них бракує дотримання мовчанки та через вплив світу бракує розважань. Більше того, братів які прагнули до більш усамітненого життя, вважають такі дії за непослух та не допускають до обітів. Загалом літопис більш схожий на щоденник особистих переживань монаха⁸³. З 1949 р. о. Процюк засуджений та засланий у м. Белей де перебував до 1956 року та перейшов на православ'я. В період німецької окупації перебував в монастирі св. Йосафата, де допомагав у бібліотеці⁸⁴.

В 1937 році о. Йоан Петерс був настоятелем монастиря св. Йосафата⁸⁵. До квітня 1945 року він був ув'язнений в таборі Дахау⁸⁶. З 1945 до 1953 року працював у латинській дієцезії Падерборну. А також паралельно в період 1945–1946 років опікувався там українськими семінаристами. Впродовж 1953–1958 років працював в латинській дієцезії Аахену. В 1945 році отримав титул протоігумена від Климентія Шептицького⁸⁷. В 1954 році заснував і побудував студитський монастир в Крефельді з церквою та будинком для престарілих на 120 місць⁸⁸.

⁸⁰ АСУЛ, ф. 15, спр. 10, т. 1 а, арк. 69.

⁸¹ Там само, 44.

⁸² АСУЛ, ф. 15, спр. 211, т. 1, арк. 2.

⁸³ Там само, 3–5.

⁸⁴ Див. додаток 1.

⁸⁵ Див. додаток 1.

⁸⁶ Концтабір на півдні Німеччини, що діяв в час націонал-соціалістичної диктатури з 1933 по 1945 рік. З 1938 року почали утримуватись не лише німецькі громадяни. Див. «Воєнні роки в концентраційному таборі Дахау» // Східний інститут українознавства ім. Ковальських, <<http://keui.univer.kharkov.ua/project/naumenko.htm>>, (дата звернення: 17.12.2019).

⁸⁷ АСУЛ, ф. 15, спр. 141, т. 1 а, арк. 1.

⁸⁸ Там само, арк. 22.

В травні 1945 р. відкрили кримінальну справу проти бр. Віссаріона Лепкого за контртерористичну антирадянську діяльність. Також звинувачено у переховуванні на квартирі учасників ОУН–УПА, зокрема санітарку УПА Марію Баран, Коваліва Миколу, Кузіва, Тимка⁸⁹. Помер, замучений комуністами в 1946 році. Бр. Віссаріон перебував в монастирі св. Йосафата під час і після німецької окупації, дякувавши в соборі св. Юра⁹⁰. Разом з ним в одній справі проходив бр. Петро Котів, який з 1939 по 1941 рік перебував в монастирі св. Йосафата, де займався різними польовими роботами⁹¹.

Одразу трьом монахам, які в різний час перебували в монастирі св. Йосафата у Львові, вдалося опинитися в одному місці за кордоном. Спершу, дев'ять монахів виїхали з Галичини до монастиря отців Венедиктинців у м. Шевешонь, що знаходиться в Бельгії. Однак там вони не змогли реалізуватись як окремий монаший чин східного обряду, маючи загрозу розчинитись серед місцевих монахів. Завдяки зусиллям Торонського єп. для католиків Ісидора Борецького студити перебралися до містечка Вудсток у Канаді⁹². Таким чином у Вудстоці перебувало троє монахів з монастиря у Львові: о. Теофан Шеваза, що помер в квітні 1973 року⁹³, о. д-н Філотей Коць, що помер в червні 1975 року та о. Марко Стек, що помер в серпні 1978 року⁹⁴. Теофан Шеваза був намісником монастиря у Львові у 1932 році. Філотей Коць прибув у монастир у Львові в листопаді 1938 року для продовження Іконописної школи. Марко Стек вимушено був ігуменом монастиря св. Йосафата восени 1942 року у зв'язку з арештом ерм. Никанора Дайнеги⁹⁵.

Останні два монахи померли до 1945 року, але також від рук більшовиків. Щодо смерті бр. Рафаїла Хомина, то тут існують різні версії місця і часу загибелі – наприкінці 1944 року в карпатському селі або 10 жовтня 1944 року в складі

⁸⁹ АСУЛ, ф. 15, спр. 49.

⁹⁰ Див. додаток 1.

⁹¹ АСУЛ, ф. 15, спр. 49.

⁹² *Студити ідуть вперед*, Торонто: оо. Студити 1985, 41.

⁹³ Там само, 35.

⁹⁴ Там само, 37.

⁹⁵ Див. додаток 1.

старшинської школи на Болехівщині або у 1945 році поблизу с. Волосянка Сколівського району. В листопаді 1938 року о. Рафаїл перебував в монастирі у Львові, розпочавши працю в іконописній школі⁹⁶. Другий о. Януарій Федюк був розстріляний солдатами відступаючої частини Радянської Армії у с. Кропивна, куди він прибув у 1940 році⁹⁷. о. Януарій перебував у монастирі св. Йосафата в період з 1924 до 1933 року, де зокрема був настоятелем у 1932 році⁹⁸.

З одного боку, після переходу ГКЦ в підпілля, студити з великою обережністю приймали новиків, проте з іншого, їм вдалося зберегти тяглість відновленої монашої традиції студитів. Нам відома інформація лише про долі частини братів львівського монастиря св. Йосафата після його ліквідації радянською владою. Проте можемо зробити узагальнення, що брати перебували в таких основних локаціях: Святоунівська Лавра, на світській роботі в 3 міській лікарні Львова, що постала після ліквідації монастиря, в підпільних монастирях в Брюховичах та Рудно, закордоном, зокрема у м. Вудсток (Канада).

⁹⁶ АСУЛ, ф. 15, спр. 7, т. 1.

⁹⁷ АСУЛ, ф. 15, спр. 200, т. 1, арк. 1.

⁹⁸ Див. додаток 1.

РОЗДІЛ III

СПЕЦИФІКА РОБОТИ МОНАСТИРЯ

III.1. Функціонування освітніх інституцій

В січні 1909 р. на Загальній Раді Скнулівської Лаври був заснований третій монастир студитів св. Йосафата. Новий монастир був покликаний робити особливий наголос на духовній праці¹. Це не означало, що брати цього монастиря не займатимуться фізичною працею, а, навпаки, на них покладалося подвійне навантаження – фізичне та інтелектуальне.

Заснування при студитському монастирі св. Йосафата Ін-ту², в його первинному плані, пов'язане із особою о. Леоніда Федорова, про що свідчить навіть одна з назв в літописі монастиря – «інститут Фьодорова»³. Першопочаткова головна мета заснування закладу – підготовка неосвідчених новиків для подальшої богословської освіти з перспективою священничих свячень⁴.

Історію студитського богословського Ін-ту у Львові можна умовно розділити на два періоди: (1) 1909 – 1912 рр. та (2) 1919–1924 рр. Оскільки приміщення на території монастиря св. Йосафата для проведення навчання було недостатнім, то його перенесли в приміщення семінарії на вул. Сикстуській 39 а, як тільки вони були звільнені від польських військ – після 1924 р.⁵. Перший період діяльності студитського богословського закладу розпочався, одночасно із заснуванням монастиря св. Йосафата - взимку 1909 р. Ректором і вчителем став о. Константин Єрмі. На нашу думку, на початку існування, монастир св. Йосафата не був чітко відділений від Ін-ту, а тому не встановлено чіткого розподілу між настоятелем монастиря і ректором Ін-ту і обидва завдання виконував о. Константин Єрмі. Студії провадились суто для шести монахів, які

¹ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність...*, 104.

² Щоб не використовувати постійно назви «інститут Фьодорова» ми замінили на студитський богословський Інститут.

³ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 2.

⁴ Там само, арк. 2.

⁵ «Митрополит Андрей Шептицький - опікун молоді» Патріархат, №241 (січень 1991 року).

приїхали із Скнилівського монастиря: бр. Никифор Дубина, бр. Серапіон Шевчик, бр. Амврозій, бр. Ігнатій Абрагамович, бр. Іларіон Галушка і бр. Макарій. Проте вже в жовтні 1909 р. з'явилися проблеми з о. Константином, який перестав добре виконувати обов'язки ректора⁶. Він покинув монастир. У процесі дослідження ми зіштовхнулися із двома версіями, чому о. Єрмі вийшов з монастиря. Перша – втратив покликання через недотримання монастирського способу життя та виїхав до Америки⁷. Друга – через погіршення стану здоров'я у зв'язку з поєднанням наукової роботи та значної фізичної праці⁸. Обидві версії не є взаємовиключними, оскільки перша описує – духовний аспект, а друга – фізичні можливості конкретної особи.

Після цього, ректором обрали бр. Никифора Дубину, а також виокремили посаду префекта для Ін-ту. Ним став о. Леонід Фьодоров⁹. Разом з цим, на навчання почали приймати не лише монахів, але й юнаків для навчання богослов'я. Фьодоров, що був наполегливим у навчанні та постійно працював над собою у поведінці¹⁰ ідеально підходив на посаду префекта.

Фьодоров розробив та у вересні 1911 р. подав проект статуту інституту митр. Шептицькому¹¹. Це було вже друге клопотання, на якому наполіг о. Леонід, щоб уладнати розбіжності між монахами та вихованцями Ін-ту, оскільки перший варіант статуту митр. Андрей відхилив¹².

Деталізований статут був поділений на складові: префект Ін-ту, обов'язки монастирського управління по відношенню до Ін-ту, вихованці закладу (їх духовне життя та дисципліна), порядок в церкві (зокрема, поведінка з каптуром

⁶ «Лист Леоніда Фьодорова до митрополита Андрея (Шептицького) про діяльність о. Євстафія Сусалева та про ситуацію греко-католиків в Петербурзі» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 339.

⁷ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 2.

⁸ «Спогади Миколая Траге про його перебування в Галичині у 1908–1913 рр. (1915–1916)» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 849.

⁹ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 2.

¹⁰ «Проект митрополита Андрея (Шептицького) до Любові Фьодорової з характеристикою її сина Леоніда» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 277.

¹¹ Див. додаток 2.

¹² «Звіт о. Леоніда Фьодорова для митрополита Андрея (Шептицького) про стан богословського Інституту при монастирі монахів Студійського Уставу у Львові за 1911 р.» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 437.

під час богослужіння, коліноприклонення та поклони), порядок в їдальні та порядок на кухні¹³.

Щоб уладнати розбіжності між монахами та питомцями, довелося все прописати до найменших деталей. Зокрема, настоятель не мав права втручатись у будь-які внутрішні справи Ін-ту, а префект став незалежним від монастиря суб'єктом. Навіть, якщо вихованці порушували монастирські правила, то про це повинен бути повідомленим і мав право втрутитись саме префект. В іншому випадку настоятель міг звернутись лише до митрополита. Крім того, з одного боку, фінансові потреби вихованців забезпечувались монастирем, однак настоятель не мав жодних прав на втручання в монастирську школу¹⁴.

Що цікаво, до митрополита відійшло багато обов'язків згідно із статутом: до нього повинні звертатись настоятель або префект не лише у випадку надзвичайних ситуацій, але й під час порушень з боку вихованців. Лише митрополит вирішував справу прийняття юнаків на навчання¹⁵.

Припускаємо, що за рівнем освіти Ін-т поступався навчанню в семінарії, проте тут приділялося значну увагу духовному життю вихованців: проведення молитов, медитацій та іспиту совісті. Щодо самої сповіді, то її обов'язкова частота повинна складати два тижні, заохочуючи також і до частого Святого Причастя (Духовне життя, п.3.) Вихованці на початку навчального року зобов'язувались до восьмиденних духовних вправ – реколекцій (Духовне життя, п. 4). Не менш важливим залишилось і питання дисципліни, яка за строгістю наближалась до монашої: дотримання мовчанки під час занять і в приписаних місцях під страхом виключення (Дисципліна, п.1). Власна кімната повинна зберігатися у зразковій чистоті, а відвідування кімнат інших вихованців строго заборонялося (Дисципліна, п.2, п.5). Відвідини питомців іншими особами дозволялось у визначений час у кімнаті «відвідин» (Дисципліна, п.6). Прогулянки в місто можливі лише по двоє (Дисципліна, п.8). При цьому

¹³ Див. додаток 2.

¹⁴ Див. додаток 2.

¹⁵ Там само.

відвідування публічних закладів відпочинку було заборонено, а позачерговий від'їзд можливий лише в окремих ситуаціях (Дисципліна, п. 9, п. 10)¹⁶.

Виникає запитання: яка тоді відмінність між маловідомим богословським Ін-том студитів і духовною семінарією, де навчалась більшість майбутніх душпастирів? Знаходимо випадки, коли вихованці Ін-ту навчались в семінарії і навпаки: семінаристи переходили до студитів на навчання¹⁷. Проте, першою різницею є одна із спрямованостей богословського закладу на місійну діяльність, зокрема, в Російській імперії, про що свідчить і наявність вихованців з цієї держави¹⁸. Крім того, що вихованці більше були присутні на богослуженнях добового кола, що наперед записувались ризничним (Порядок в церкві, п. 2 d), відмінності у розпорядку фактично не помітні¹⁹. Проте все ж є ще одна значна різниця: в той час, як для семінаристів на теологічному факультеті більшість предметів велось латинською мовою²⁰, то вихованці студитського богословського Ін-ту лише вивчали латинську мову і кількість предметів була імовірно меншою, які велась рідною мовою²¹.

Нам відомий перелік вихованців, які навчалися у Ін-ті за префекта Фьодорова: Врубльовський, Осадца, Калинський, Траге, Бойчук, Верховський, Касперович, Кропп, Михальчук, Осінчук та Сагайдачний²². Серед викладачів окрім Л. Фьодорова, були також о. Йосиф Боцян²³ та о. Гавриїл Костельник²⁴. Про більшість вихованців інформація залишилась нечисленна. В Ін-ті навчались вихідці із Російської імперії: Гліб Верховський, Миколай Траге та Трофим

¹⁶ Див. додаток 2.

¹⁷ «Лист Леоніда Фьодорова до митрополита Андрея (Шептицького) у справах наукового богословського Інституту при монастирі монахів Студійського уставу у Львові» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 342.

¹⁸ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність...*, 104.

¹⁹ Див. додаток 2.

²⁰ «Спогади Миколая Траге про його перебування в Галичині у 1908–1913 рр. (1915–1916)» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 840.

²¹ Там само, 850.

²² Пор. «Іменний покажчик» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 883–914.

²³ Йосиф Боцян (1879 – 1926) – львівський єп.-помічник, архіпресвітер Львівської капітули, таємно висвячений на єп. митрополитом Андреем на Луцьку єпархію, через історичні обставини катедру на цій території так і не посів. «Йосиф Боцян. Серія матеріалів.» <https://buskfamouse.io.ua/s110381/yosif_bocyan>, (дата звернення 05.12.2019).

²⁴ Гавриїл Костельник (1886 – 1948) – священник ГКЦ, після 1946 священник РПЦ, богослов, церковно-громадський діяч. *Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасл з напрямку «Релігієзнавство»*, Київ: Енциклопедичне видавництво 2018, 113.

Семацький, які невдовзі продовжили закордонні студії та були висвячені на священників²⁵. Інші два вихованці – Осінчук, що був василіянином та Михальчук, що був народним вчителем і мав військову посаду у війську, були висвячені та поїхали на місійні землі Бразилії²⁶.

Розповімо трохи детальніше про трьох студентів росіян і тих, які залишили значний слід в історії. Гліб Верховський був родом з Санкт–Петербурга. В 1910 – навчався в студитському богословському Ін-ті. В 1917 був учасником першого собору Російської греко–католицькому соборі в Петрограді. Працював з місією в Римі, де намагався переконати католицьке духовенство у перспективній співпраці католицької ієрархії Російської імперії у діалозі з Російською Православною Церквою. В 1923–25 рр. був парохом російського католицького храму в Празі. Помер в 1935 році в Празі²⁷. Ще один емігрант – о. Трофим Семяцький, що після закінчення студій рукоположений в Константинополі. В 1917 році отець взяв участь в Російському греко–католицькому соборі. Емігрував з Російської імперії в 1920 році. Після еміграції в Південну Америку зупинив спілкування з представниками Католицької Церкви²⁸. Микола Траге був родом також із Санкт–Петербурга. Отець був одним із засновників греко–католицької церкви в Російській імперії. Здійснював служіння в Петербурзі. Мав стати секретарем митр. Шептицького в Російській імперії, однак помер в 1918 року від тифу²⁹.

В наш час ведеться беатифікаційний процес стосовно одного з вихованців студитського богословського Ін-ту, а саме – о. Михайла Осадци. Він недовгий час перебував на навчанні в студитів, 1909 р. перейшов до семінарії у Львові³⁰. Служив парохом у с. Задвір'ї та Полоничі на Львівщині, а згодом у с. Малий

²⁵ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 3.

²⁶ Там само, арк. 3.

²⁷ Голованов С. «Русское католическое дело. Римско–католическая церковь и русская эмиграция в 1917–1991 гг.», Омськ: Амфора, 2015.

²⁸ Там само.

²⁹ «Траге Николай Леонгардович (188? -1918) Ученики Николаевской царскосельской гимназии» <http://kfinkelshteyn.narod.ru/Tzarskoye_Selo/Uch_zav/Nik_Gimn/NG_uch1.htm>, (дата звернення 05.12.2019).

³⁰ «Лист Леоніда Фьодорова до митрополита Андрея (Шептицького) у справах наукового богословського Інституту при монастирі монахів Студійського уставу у Львові» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 342.

Ходачків біля Тернополя. З приходом радянської влади був заарештований і засуджений на десять років таборів фактично за відмову від участі в «Ініціативній групі». Захворівши на туберкульоз кісток, він помер 14 листопада 1951 року³¹.

В лютому 1912 року о. Л. Фьодоров виїхав на постійне перебування в монастир в Каменицю і відповідно, більше не займався справами Ін-ту. Студії припинились водночас із припиненням студій братів монастиря наприкінці весни 1912 року³². Фьодоров до останнього моменту перебування на посаді префекта, запевняв митрополита у можливості співіснування монастиря та Ін-ту, що дасть можливість вихованцям останнього краще ознайомитись із монастирським життям. Для того, щоб врегулювати життя юнаків в монастирі, о. Леонід побачив необхідність статуту, який ми частково розглянули вище. Натомість, освіта монахів, сприятиме їх інтелектуальним здібностям і дозволить краще виконувати поставлені перед ними завдання³³.

Другий період існування Ін-ту розпочався в 1919 р., коли брати із Скнилова, що перебували в монастирі св. Йосафата, переїхали до Унева. Відновленням закладу зайнявся о. Іван Бучко. Мета закладу - «виховувати молодіж середніх шкіл в християнській душі»³⁴. Під час навчального процесу о. Івану допомагали богослови–інструктори. В період навчання в освітній установі перебувало від семи до тридцяти питомців. З 1921 по 1922 рр. о. Бучко перебував у Римі і за час його відсутності Ін-том керував о. Зеновій Кузьмович. З 1922 по 1924 рік закладом продовжив керувати Бучко. Влітку 1924 року заклад перенісся на територію приміщення семінарії³⁵.

Єдине, але відносно деталізоване свідчення про розвиток Ін-ту в стінах семінарії залишив свідок, що навчався поруч, Михайло Бойко³⁶. Причиною продовження існування цього освітньо–виховної установи стало закриття

³¹ «Осадца Михайло – священник УГКЦ, громадський діяч» *Мета*, №127/9 (листопад 2016) 10.

³² ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 4.

³³ Пор. «Звіт о. Леоніда Фьодорова для митрополита Андрея (Шептицького) про стан богословського Інституту // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 436-437.

³⁴ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 10.

³⁵ Там само, арк. 4.

³⁶ «Митрополит Андрей Шептицький - опікун молоді» *Патріархат*, №241 (січень 1991 року).

українських гімназій на території Галичини. Під тодішнім Ін-том св. Йосафата розумілось три вищі класи з програмою класичної гімназії. Інша назва – «Мала семінарія» залишилась лише з метою більшого заохочення до навчання. Ректорами Ін-ту в різний період були: о. Іван Бучко, о. Яків Перрідон, о. Лев Глинка, о. Весоловський. У навчанні вихованцям допомагали «учителі», що були старшими студентами: Тесля, Антонович, Альськевич, Куріца та Тріль. День вихованців починався із спільної молитви та Служби Божої. Також після занять, в Ін-ті діти виконували домашні завдання в чітко визначені години. На території закладу діяв хор та оркестр³⁷.

Після 1924 року, навчання в монастирі св. Йосафата провадилось лише для монахів монастирів Студійського уставу, зокрема тих братів, що приїхали із Святоуспенської Унівської Лаври³⁸. Проте, про навчання братів після 1924 року відомо лише поверхнево. Для розуміння тяглості процесу розвитку навчання в монастирі ми порівнюємо два статuti: для студентів «інституту Фьодорова» 1911 року та для братів–студитів 1937 року укладеного Климентієм Шептицьким.

Щоб під час порівняння не спричинити плутанини, ми далі статут *інституту Фьодорова* називатимемо «статутом для вихованців», а статут *богословського й семінарійного курсу* Климентія Шепицького називатимемо «правильником для іноків».

О. Фьодоров старався впровадити правила власного статуту під час перебування на посаді префекта. Після перенесення «інституту Фьодорова» на територію духовної семінарії, навчання в монастирі св. Йосафата продовжилось, проте вже суто для монахів³⁹. У 1938 році Климентій Шептицький видав «правильник для іноків», тобто братів-спудеїв цього монастиря, очевидно, з надією на подальший багаторічний розвиток закладу⁴⁰.

³⁷ «Митрополит Андрей Шептицький - опікун молоді» *Патріархат*, №241 (січень 1991 року).

³⁸ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 11.

³⁹ Там само, арк. 10.

⁴⁰ «Правильник для братів спудеїв-іноків богословського й малосемінарійного курсу в «Студіоні» // *Блаженний преподобномученик Климентій (Шептицький). Збірка творів (Історично-канонічні джерела Студійського чернецтва в Україні. Том 2)*, Львів: Колесо 2014, 225.

Згідно «статуту для вихованців», установу очолював префект, який спостерігав за моральним, науковим та матеріальним станом як закладу, так і хлопців. Префект був незалежний від настоятеля монастиря та підпорядковувався напрямку митрополиту. Крім того, він відповідав за інвентар закладу та особисті потреби вихованців⁴¹. У «правильнику для іноків», обов'язки розподілялися між наставником та провідником тих, хто навчались. Всі справи, які стосувались наукової частини розпорядку братів, покладались на наставника школи. Він, зокрема, був відповідальним за розпорядок братів, а також за контроль виконання обов'язків, як братів, так і їхніх викладачів. Наставник відповідав за інвентар закладу і давав дозвіл на звільнення від навчання. Провідник, що мав бути єромонахом, відповідав за духовне життя, дозволяв і особисті потреби іноків. Посади наставника та провідника лише у виняткових обставинах і на тимчасовий період могли покладатися на одну особу⁴².

У «статуті для вихованців» нічого не згадано про їхні робочі обов'язки поза навчанням, проте у листах о. Фьодоров дещо описує дрібну допомогу монастирю, наприклад з впорядкуванням бібліотеки⁴³. Натомість щодо монахів, Фьодоров акцентував на їх зобов'язаннях відносно вихованців на кухні й у трапезній, зокрема, сервірування столу та роздачі їжі. Проте, за вихованцями залишались читання під час прийому їжі. Для прочитання дозволялися Новий Завіт чи інша релігійна література, в залежності від вибору префекта⁴⁴. В «правильнику для іноків», з іншого боку, велику увагу зосереджено на важливості фізичної роботи, яка повинна поважатись, як і інтелектуальна. У випадку порушення балансу, це призведе до вивищення одних братів над іншими. Зокрема, з переліку обов'язків іноків о. Климентій Шептицький виділив працю в бібліотеці, на дровах, у приміщеннях монастиря, на кухні й у трапезній. Акцент, ігумен зробив і на пунктуальності, недотримання якої грозило для

⁴¹ Див. додаток 2.

⁴² Пор. «Правильник для братів спудеїв-іноків богословського й малосемінарійного курсу в «Студіоні» // Блаженний преподобномученик Климентій (Шептицький)..., 219-220.

⁴³ «Звіт о. Леоніда Фьодорова для митрополита Андрея (Шептицького) про стан богословського Інституту» // Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність..., 432.

⁴⁴ Див. додаток 2.

братів– іноків відсутністю сніданку чи навіть суворим покаранням. Під час вживання їжі читалось літературу «релігійно– обичаєвого життя», або художню літературу, що зачіпала проблематику християнства⁴⁵.

Фьодоров окрему увагу звертає на поведження під час дозвілля та вихід в місто. Зокрема, у вільний час заборонений гучний спів та гра на інструментах. В кімнаті хлопці повинні відповідати такій же поведінці, що й в спільноті. Було заборонено відвідування театрів, ресторанів та інших закладів розважального характеру⁴⁶. У «правильнику для іноків», о. Климентій вказав, що у часі дозвілля можна зіграти в шахи, чи іншу гру, за винятком карт. Розмова з братами повинна відповідати моральним правилам. Щодо зовнішніх виходів, то прогулянки можливі лише з провідником по двоє, що є обов'язковими, оскільки залишитись в приміщенні самому також було неприпустимо. Забороненим було відвідування розважальних закладів. Нагадав ігумен і про мовчання чи принаймні обережність під час спілкування із світськими людьми⁴⁷.

В «статуті для вихованців», досить обмеженою інформацією викладено поведінку під час відвідин монастиря сторонніми особами: це повинно бути здійснено в кімнаті для відвідувань і у виняткових випадках у іншому приміщенні⁴⁸. У «правильнику для іноків» подано більш деталізовано: кімната для відвідувань має назву «розмовниці». Кімната дозволена до вжитку лише з дозволу наставника школи у визначений час дня і тижня. Крім того, відвідування родини не повинно бути надто частим, а інших осіб – лише з виправданої причини⁴⁹.

Підсумовуючи, студитський богословський Ін-тут проіснував шість років у довоєнний та шість років у післявоєнний період на території монастиря. Всупереч завантаженості о. Леоніда Фьодорова у перший період та о. Івана Бучка у другий, які лише розпочинали свій досвід у церковному управлінні, заклад

⁴⁵ «Правильник для братів спудеїв-іноків богословського й малосемінарійного курсу в «Студіоні» // Блаженний преподобномученик Климентій (Шептицький)..., 221.

⁴⁶ Див. додаток 2.

⁴⁷ «Правильник для братів спудеїв-іноків богословського й малосемінарійного курсу в «Студіоні» // Блаженний преподобномученик Климентій (Шептицький)..., 222-223.

⁴⁸ Див. додаток 2.

⁴⁹ «Правильник для братів спудеїв-іноків богословського й малосемінарійного курсу в «Студіоні», 223-224.

частково виконав своє завдання з інтелектуальної та духовної підготовки майбутніх священиків та інтелігенції. У перший період відбувся етап окреслення завдань Ін-ту та підготовка частини вихованців до місійного служіння. Про другий період, ми маємо обмежені дані, проте о. Бучко виконав завдання з керівництва закладом вже за межею монастиря, зокрема підготувавши для українського народу інтелігенцію, значна частина якої допомагатиме поза межами території сучасної України. Порівнявши два статuti, ми дійшли висновку, що о. Фьодоров у підготовленому документі «статуті для вихованців» намагався акцентувати увагу на розширенні повноважень префекта, незалежність Ін-ту від монастиря в питаннях організації та управління та зобов'язання монастиря в фінансових питаннях. Також, правила Фьодорова більш лаконічні, зазвичай, без пояснення у необхідності виконання обов'язків та повчань. Це можна пояснити тим мотивом, що вихованці були молодого віку і спочатку потребували навчитись порядку, а згодом зрозуміти його важливість. Ігумен Климентій, більшу увагу приділив цілі та завданням курсу в монастирі, проте не забував чітко означити розподіл завдань у праці наставників. Його правила більш ширші, не лише у об'ємі, але й у поясненні важливості кожного з них.

III.2. Іконописна школа

Для студитів важливо було відроджувати візантійське мистецтво, що було невід'ємною частиною Східної традиції⁵⁰. Однією з форм реалізації стала ідея створення при монастирі св. Йосафата мистецької школи, яку подав у грудні 1908 року митр. Андрею у своєму листі вихованець студитського наукового Ін-ту росіянин Гліб Верховський. Він вказав, що більшість його друзів скептично поставились до цієї ідеї. Проте сам Гліб вважав, що навіть мінімальний результат у цій справі залишиться успіхом⁵¹. Також у лютому 1909 року знаходимо

⁵⁰ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність...*, 104.

⁵¹ «Лист Гліба Верховського до митрополита Андрея (Шептицького) про свої враження від виставки художніх творів у Петербурзі та можливість створення мистецької школи при монастирі» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 275-276.

відповідь митрополита, який схвалив ідею заснування школи, назвавши її завданням «взращивання художників»⁵². Проте, як нам відомо, згодом Верховський змінив пріоритети і своїм основним завданням вважав справу російської католицької церкви в Європі. Тому, справа заснування школи відтягнулась на два десятиліття.

Практично, створення іконописної школи почалось із червня 1927 року, і спричинився до цього Михайло Осінчук, відомий художник та іконограф. Майбутній майстер був студентом Краківської Академії Мистецтв у 1910 – 1914 рр, навчився малярства у професора Йосифа Панкевича. П. Михайло вважав, що для відродження візантійської традиції найбільших зусиль доклад митр. Шептицький. Зокрема, художник, акцентував увагу, митрополит розпочав із того, що призначив Михайла Бойчука, відіславши його для навчався у Парижі. Осінчук відзначив, осмислення Шептицького в тому плані, що в іконі митці в першу чергу повинні відтворити українські прикмети, а згодом запозичувати чужі напрямки⁵³. В 1927 р. Осінчук паралельно із викладами в іконописній школі зайнявся розписом сільських церков. Художник нічого дослівно не згадав в своїх спогадах про іконописну школу⁵⁴, проте знаходимо його погляди на українську ікону в період її існування: «Треба було взяти тільки підставні речі, ритміку лінійну і кольорову, а в композиційному змісті задержати його символічний характер»⁵⁵.

Ці свої погляди, Осінчук намагався передати і першим учням іконописної школи: схим. Висаріону, бр. Філотею Коцю та новику Анатолію Яблонському. Судячи з проекту ведення цього закладу, митець планував не поверхневе академічне навчання, але поєднання теоретичних знань із практичними вміннями. Більш того, він вимагав виділити декілька кімнат для поетапної

⁵² «Проект листа митрополита Андрея (Шептицького) до Гліба Верховського про відвідини під час свого перебування в Москві Третьяковської галереї та про намір створити мистецьку школу при монастирі студитів у Львові» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 289.

⁵³ *Михайло Осінчук, митець, маляр*, Нью-Йорк 1967, 18.

⁵⁴ Припускаємо, що митець не любив згадувати про цей період, оскільки він залишив учителювання в іконописній школі не досягнувши запланованого успіху.

⁵⁵ Там само, 22.

роботи над іконою: робітня для учеників, робітня професора, робітня технічна та кімната для готових ікон⁵⁶.

Осінчук продовжив наполягати на важливості зрозуміння мистецьких підстав стилю, що допоможе підготувати доброго іконописця– компілятора. Він виділив основні завдання курсу: нариси ікони вугіллям, технічні моменти для підготовки ікони, вміння копіювання ікон, вивчення орнаменту на іконі, фрескова і темперова стінопис. Час курсу навчання одного учня складав від півтора до двох років⁵⁷.

Учні школи, незадовго після початку навчання, стали практично втілювати навички, приносячи користь для монастиря св. Йосафата, де проводились заняття. А. Яблонський виконав розмалювання стінопису їдальні в монастирі, намалювавши там п'ять сцен. Стіни каплиці на другому поверсі монастиря разом із трьома запрестольними образами виконав Бойчук, проте, учні школи мали змогу спостерігати за цією роботою⁵⁸.

Михайло Осінчук провадив іконописну школу до 1929 року. З вересня 1929 року школою зайнявся Василь Дядинок, що закінчив навчання в Парижі та працював у відновленому візантійському стилі з українськими особливостями. Його програма передбачила акцент не лише на відпрацюванні практики, але й важливості теорії: технологія іконописного малярства, перспективи, анатомії а також історії візантійського мистецтва⁵⁹. Крім цього він розподілив вивчення на дві частини: ікона як така (традиційна) та настінна ікона. Більш того, в планах Осінчук розробив значно ширший перелік кімнат для майстерень: столярська, різьбарська, підготовна, позолотна, гравіровочна та малярська. За час його викладів збільшилась і кількість вихованців. До тих, хто займався за часів Яблонського приєдналися: Йосиф Мокрицький, смх. Гелазій, о. Олександр, бр. Михайло Висоцький бр. Мар'ян Пигель і бр. Іван Савицький. Осінчук провадив школу до 1933 року. У 1933 році цю іконописну школу перенесено до Унева.

⁵⁶ В. Вуйцик, *Іконописна школа при монастирі Студитського уставу у Львові, її організація і діяльність* // *Лавра*: 1 (1998) 53.

⁵⁷ Там само, 52.

⁵⁸ В. Вуйцик, *Іконописна школа при монастирі Студитського уставу у Львові, її організація і діяльність*, 53.

⁵⁹ Там само, 53.

Проте, у 1937 році, школа повертається до Львова, оскільки з'явився великий п'ятиповерховий будинок для монастиря⁶⁰.

З жовтня 1938 року мистецькою школою зайнявся о. Рафаїл Хомин, про що свідчить його лист: «З сьогоднішнього дня я сиджу у Львові і виконую свої обов'язки, навчаю наших монахів. Якщо Бог дасть здоров'я, то думаю просидіти тут цілий рік»⁶¹. Нам відомо, що школа продовжила своє існування восени 1942 року, проте вже в іншому місці – на другому поверсі будівлі монастиря Йоана Хрестителя на Личакові. Зокрема, тоді над іконами працювали: о. Рафаїл Хомин, о. Ювеналій, бр. Христофор та бр. Філотей. Обов'язки були чітко розділені: написання ікони, полірування дерев'яного обрису, намалювання контуру на дерев'яній поверхні, покриття позолотою. Талановиті студити мали можливість навчатись мистецтва реставрації у Мюнхені та Відні⁶².

Відродження східної традиції в монастирі було б неповним без створення майстерні мистецького спрямування. Метою майстерні, було не лише вивчити теоретичні засади «візантистики» з українськими елементами, але й впровадити ці знання на практиці. Майстерня з певними перервами існувала в приміщенні монастиря й за цей час вимуштрувала ряд вихованців, які змогли продовжити традиції східного іконопису.

III.3. Монастирська бібліотека

Бібліотека «візантистики» була невід'ємною частиною для освіти та вивчення східної традиції. За часів існування бібліотеки дослідники виділили три її етапи: (1) 1909 – 1936 рр. – сформовано як приватна книгозбірня митр. Шептицького, з обмеженим доступом для користування; (2) 1936 – 1940 рр. – виділення окремої будівлі під бібліотеку на вул. Петра Скарги 2 а, формування фондів та залучення спеціалістів; (3) з 1940 р. – ліквідація книгозбірні монастиря, приєднання

⁶⁰ В. Вуйцик, *Іконописна школа при монастирі Студитського уставу у Львові, її організація і діяльність*, 53-55.

⁶¹ С. Гомза, «Мистецька діяльність еромонаха Рафаїла (Романа) Хомина (1907-1944) У контексті формування Студійської іконописної школи» // *Acta studiosa: Богословський науковий збірник*, ч. 9, Львів: УКУ 2017, 42.

⁶² К. Левін, *Мандрівка крізь ілюзії*, 74.

більшості книжкових надбань до Бібліотеки Академії Наук УРСР⁶³. На початковому етапі, бібліотека поповнювалась для інтелектуальних потреб питомців, якими тоді були монахи монастиря св. Йосафата⁶⁴. Надходження в бібліотеку здійснювались трьома способами: – через купівлю; – через надходження багатосерійних або багатоекземплярних журналів з інших видань; через отримання у подарунок від інших осіб⁶⁵.

Коли почав діяти богословський Ін-тут, Леонід Фьодоров, що окрім обов'язків префекта, займався і бібліотекою, намагався впорядкувати перші надбання бібліотеки. Наприклад, в 1911 році префект зайнявся вивезенням непотрібних книг з другого поверху, де мабуть на той час знаходилась приватна бібліотека для потреб братів та вихованців монастиря св. Йосафата⁶⁶. Фьодоров, перебуваючи в Росії, при кожній нагоді намагався поповнювати бібліотеку цінними книгами, в першу чергу колекційного характеру⁶⁷. Також, префект планував укласти в 1913 році повноцінний каталог бібліотеки, для якого були зроблені всі підготовчі роботи, але очевидно, на той час не встиг⁶⁸.

Андрей Шептицький формував збірку через купівлю збірок та бібліотек, що в першу чергу стосувались «візантистики», а література, що могла всебічно поглибити знання студентів. Зокрема, була викуплена приватна бібліотека катехита о. Василя Копитчака, вартістю 193 австрійські крони, що мала спрямування навчального та довідкового значення. Значно більшою за обсягом, стала бібліотека італійського ченця о. Аврелія Пальмієрі, вартістю 4670 австрійських крон, з широким спектром наповнення, де особливої уваги варті: праці про релігійні обрядові відмінності в народів Східної Галичини та

⁶³ М. Кривенко, «Літопис монастиря священомученика Йосафата Студійського уставу у Львові» як джерело до вивчення історії книгозбірні «Студіону» // *Записки Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника: збірник наукових праць*, вип. 1, Львів: ЛННБУ ім. В. Стефаника 2008, 460.

⁶⁴ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, 3.

⁶⁵ М. Кривенко «Періодика книгозбірні у Львові (спроба реконструкції)» // *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, вип. 6, Львів: ЛННБУ ім. В. Стефаника 2016, 104.

⁶⁶ «Звіт о. Леоніда Фьодорова для митрополита Андрея (Шептицького) про стан богословського Інституту при монастирі монахів Студійського Уставу за 1911 р.» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 433.

⁶⁷ «Лист о. Леоніда Фьодорова до митрополита Андрея (Шептицького) про труднощі, пов'язані з отриманням паспорта католицького священика» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 454.

⁶⁸ «Лист о. Леоніда Фьодорова до митрополита Андрея (Шептицького) з аналізом правил студитського Типікону та власних духовних переживань» // *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність...*, 557.

Російської імперії та історія християнської церкви на Балканах. Інформація про загальне число кількісних надходжень з приватної бібліотеки Пальмієрі не збереглася. Митрополит поповнив фонди бібліотеки і через закупівлю науково–популярної літератури, зокрема книгозбірнею д–ра Миколи Залізняка⁶⁹.

Окрім цього, митр. Шептицький не полишив постійне наповнення бібліотеки «Студіону» через купівлю музичних творів. Цього разу, потенційно величезна книгозбірня повинна була отримати музичні твори М. Лисенка, яким володів В. Ідзіковський: 45 фортепіанних творів, 300 сольних і хорових творів, 5 опер і 4 оперети. Також, було відкуплено твори 50 творів К. Стеценка, 30 творів А. Кошиця та музичні твори Ніщинського, Сениці, Кизими та Заремби. Загалом митрополит отримав авторські права на близько 600 творів⁷⁰.

Певний час бібліотекою займався ігумен студитів Климентій Шептицький. Завдяки йому у березні 1937 року з'явився «Тимчасовий правильник бібліотеки «Студіону». У ньому чітко прописаний час відвідин бібліотеки: з середи до суботи з 9 до 16 години. Гості могли користуватися книгами лише у читальні, куди за замовленням їх приносив бібліотекар. Книги не було дозволено позичати за межі монастиря, як монахам, так і світським людям⁷¹.

Про читачів бібліотеки відома невелика кількість інформації, та й під час її формування доступ до неї був обмежений. Серед тих, хто користувався бібліотекою можна виділити богословів, що писали свої наукові праці: о. В. Лаба – для написання «Біблійної герменевтики» та «Патрології», о. М. Каровець – для дослідження проблематики «Великої реформи Чина св. Василя Великого 1882 р.», А. Ціглер, о. Й. Сидорів та А. Пороховщиків для написання своїх дослідницьких праць. Книгами бібліотеки користувались і священники для щоденної душпастирської діяльності, і з освітньою метою та цілями дослідити мистецькі цінності, оскільки монастир був осередком іконописного мистецтва⁷².

⁶⁹ М. Кривенко «Літопис монастиря священомученика Йосафата...», 467-469.

⁷⁰ «Цінний набуток» Діло, №280 (19 грудня 1937 року) 5.

⁷¹ «Тимчасовий правильник бібліотеки «Студіону» // Блаженний преподобномученик Климентій (Шептицький). Збірка творів (Історично–канонічні джерела Студійського чернецтва в Україні. Том 2), Львів: Колесо 2014, 209.

⁷² Пор. М. Кривенко «Літопис монастиря священомученика Йосафата...», 475-476.

Справу з впорядкування бібліотеки перейняли Роман Хомин в 1936–1940 рр. та о. Тит Процюк і тимчасово Курт Левін і Рабин Кагане в час Другої Світової війни⁷³. Курт Левін у листах згадує, що з жовтня 1942 року, перебував у Львові, як українець Роман Павло Митка в студитському монастирі св. Йосафата. В цей час у монастирі, він працював бібліотекарем в «Студіоні», а саме займався колекціями «візантистики» і приватних архівів митр. Шептицького⁷⁴. Причиною, чому Левін почав працювати в бібліотеці монастиря, який знаходився у Львові, місці з високим рівнем переслідування євреїв, була моральна підтримка свого побратима, рабина Давида Кахане, який мав неслов'янську зовнішність та значні труднощі з українською мовою. Основне завдання Левіна – приносити книги та отримувати інші книги та документи з резиденції митр. Шептицького⁷⁵.

Рабин Кагане, потрапив у монастирську бібліотеку у листопаді 1943 року. Він таємно працював разом з о. Титом Процюком⁷⁶, та водночас доглядав за Натаном Левіном, сином рабина. На випадок небезпеки, Кагане та Левін–молодший переховувались у невеликому бункері, що знаходився в бібліотеці. На той час, бібліотека зайняла два поверхи та нараховувала декілька тисяч томів. Окрім основної літератури з візантійською тематикою, були також праці з юдаїки, виокремилась також твори з історії та філософії і українська література. Рабин, разом з о. Титом та згодом Куртом Левіном, працювали над упорядкуванням каталогу бібліотеки⁷⁷.

Підсумовуючи, ми лише наголосимо, що про тематику дослідження бібліотеки написано чимало. Ми лише намагались подати коротке узагальнення раніше дослідженого та додати нові джерела, що не взяли раніше до уваги. Монастирська бібліотека стала одним із найбільш наукових цінних інституцій, не лише на території монастиря, але й серед усіх бібліотек на тему дослідження східної традиції. Хоч в монастирі св. Йосафата у частково відкритому режимі

⁷³ М. Кривенко «Літопис монастиря священомученика Йосафата Студійського уставу у Львові» як джерело до вивчення історії книгозбірні «Студіону», 474.

⁷⁴ АСУЛ, ф. 15, спр. 187, т. 1.

⁷⁵ К. Левін, *Мандрівка крізь ілюзії*, 104–105.

⁷⁶ Див. додаток 1.

⁷⁷ *Щоденник Львівського Гетто. Спогади Рабина Давида Кахане*, 185–186.

вона проіснувала короткий проміжок, проте її надбаннями мали можливість скористатися вже в Бібліотеці Академії Наук УРСР.

III.4. Кооператив «Студіон» та економічна активність

Першопочатково, восени 1919 р., брати Андрей та Климентій Шептицькі заснували при монастирі релігійно–харитативне товариство, що дістало назву «Студіон». Метою цього товариства було збереження монастирського майна, шляхом створення кооперативу, яке мало б більші права на це майно. Причиною хвилювання стали політичні зміни в державі, що призводили до реформ⁷⁸.

Взимку 1924 р. товариство «Студіон» було переіменовано в кооператив без зміни назви. Створення нової комерційної структури при монастирі св. Йосафата нічого не змінило у повсякденному житті монахів, проте додало значно більше письмового контролю за витратами і, відповідно, проблем⁷⁹. Можемо припустити, що митр. Шептицький, приходять до думки створення кооперативу на загальній хвилі розвитку кооперативів в міжвоєнній Польській республіці (далі – ПР). 29 жовтня 1920 р. польський сейм утвердив законодавчу базу, яка нормалізувала існування кооперативного руху. Зокрема, в той час створилися сприятливі засади: легальні і відкриті умови існування та невисокі відсотки від капіталу⁸⁰. В подальшому, створення українських кооперативів призвело не лише до організації господарського життя, але й до залучення до праці української інтелігенції, яка не змогла себе реалізувати в Речі Посполитій⁸¹. Проте, переімена товариства в кооператив «Студіон» протривала лише до 1925 р., оскільки вимагала великої кількості рахункових книг, що не могло належним чином, забезпечитися звичайними монахами. Як наслідок, урядник, що перевіряв правильність документації кооперативів, що прибув з Варшави наклав штраф на монастир та переіменив знову кооператив на товариство⁸².

⁷⁸ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 10.

⁷⁹ Там само, арк. 10.

⁸⁰ «Господарське становище західноукраїнських земель (1918–1939)» // *Економічна історія України: Історико–економічне дослідження*, II, Київ, 2011, 280.

⁸¹ Там само, 283.

⁸² ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 10.

На нашу думку, питання збереження монастирської власності вирішилося в інший спосіб. Внаслідок підписання Конкордату між Апостольським Престолом та ПР 10 лютого 1925 року: «має Католицька церква запевнену повну свободу у виконванні церковної юрисдикції, в адміністрації і заряді своїх справ і маєтків»⁸³. 9 лютого 1927 року відбулися загальні збори Товариства «Студіон», на яких обрали управу: головою став о. Климентій Шептицький; заступником голови – о. д-р. Іван Бучко; єрод. Матей був названий господарем, а бр. Януарій – обраний секретарем⁸⁴.

Спробуймо охарактеризувати економічну діяльність монастиря св. Йосафата через аналіз Касової книги монастиря за 1928–1938 рр та 1941 р.⁸⁵. – Доходи, що надходили в монастир св. Йосафата, мають різноманітні джерела надходження. Оскільки, зазвичай ці джерела прибутку повторювались, то ми взяли за основу нашого аналізу Касову книгу монастиря за 1928 рік.

Надходження до монастиря можна умовно розділити на чотири групи: відсотки з капіталу, гроші з інших монастирів, дохід за працю братів, гроші від інших осіб.

До першої і найбільшої за доходом групи належать відсотки з капіталу: від Гамера, від «Фортуни Нової», депозит бр. Йосипа Дубини⁸⁶. Про джерело доходу – фабрику «Фортуна Нова», що пов'язана з особою Клементини Авдикович–Глинської⁸⁷ можемо говорити найбільш певно. У 1923 році до фабрики приєднується митр. Шептицький, про що вказано у контракті спілки: «Митрополит Андрій граф Шептицький приступає до цього підприємства як тихий спільник. Основний капітал підприємства дорівнює 5000 тисяч доларів, вартість інвентаря – 2000 доларів»⁸⁸. Згодом, коли митрополит у 1929 вийшов із

⁸³ «Надзір над церковними і католицькими віросповідними інституціями» Львівські Архієпархіяльні Відомості, Річник XLI, ч. 3, (1 липня 1928), 2.

⁸⁴ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 13.

⁸⁵ Див. додаток 3.

⁸⁶ ЦДІАЛ, ф. 577, оп. 1, спр. 61, арк. 3.

⁸⁷ Климентина Авдикович–Глинська – підприємець у кондитерській промисловості у Львові у 20–х рр. XX ст, власник фабрики «Фортуна Нова», що була однією з найбільших фабрик регіону. О. Коцюбинська, «Климентина Авдикович–Глинська – видатна постать кондитерської промисловості України 20–х років XX століття» // *Українознавство*, №1 2010, 44–48.

⁸⁸ Там само, 44-48.

спілки і повинен був отримати частку, то в ПР настає криза, внаслідок чого Климентина просила про відтермінування. Проте до 1929 р. підприємство приносило прибуток, і очевидно, що частина з нього надходила до монастиря св. Йосафата⁸⁹.

До другої групи доходу належать гроші з інших монастирів: надходження з Унева, надходження з Зарваниці, та невідоме джерело спрямоване на видатки в монастир на Личакові⁹⁰.

Третя група – дохід за працю братів монастиря: зокрема з ремесла (золотництво та кравецтво), за катехизацію в Коростові о. Нікона, оплата за книжки та вино⁹¹.

До четвертої групи належать гроші від інших осіб: стипендії на служби Божі, від о. Бучка, від бр. Петра, від о. Евзевта, від бр. Домініка та від о. Іраклія⁹².

Через погану обізнаність братів монастиря св. Йосафата в економічній сфері, товариство «Студіон» не вдалося перетворити в кооператив. Але навіть в випадку позитивного наслідку це б не призвело до довгострокових «плодів», оскільки ведення кооперативу вимагає постійної зосередженості на веденні економічної діяльності, налагодження мережі українських покупців, що призвело б до занепаду монастирського життя. Більше того, основні доходи надходили від джерел, наданих митр. Андреєм, без яких монастир св. Йосафата так і не зміг вийти на самостійну здатність себе утримати.

⁸⁹ О. Коцюбинська, «Климентина Авдикович–Глинська – видатна постать кондитерської промисловості України 20–х років XX століття», 44–48.

⁹⁰ Імовірно, йде мова про Святоіванівську Лавру на Знесінні; ЦДІАЛ, ф. 577, оп. 1, спр. 61, арк. 3.

⁹¹ 11 пляшок вина для братів Редемптористів; Там само, арк. 4.

⁹² Там само, арк. 4.

ВИСНОВКИ

На початку ХХ століття, ГКЦ опинилась в непростих умовах у відносинах з Апостольським Престолом, який у всіх діях остерігався реакції Російської імперії. Андрей Шептицький доклав чимало зусиль, щоб розвинути унійні церковні структури на території Російської держави. Коли, папа Пій Х дав митрополиту вказівку, призупинити свої дії по створенню вікаріату, то Андрей Шептицький скорився волі Святішого Отця. Однак, для того, щоб сприяти швидшому об'єднанню Православної церкви із Католицькою була потреба заснувати тип чернецтва, що триматиметься східної традиції, перебуваючи в єдності з Святим Престолом. В результаті, на думку Климента Шептицького, монастирі Студійського уставу стали послідовниками давньої традиції монашества, що започаткований Теодором Студитом і не схожі на жодні чини Латинської церкви. Студити підійшли і українському населенню, серед якого селянство складало більшість, від яких не вимагали знання ремесла для вступу в монастир. Перед новоствореними спільнотами студитів постали не менш важливі завдання: збереження обряду через дотримання літургійної спадщини, закладення освітніх та мистецьких інституцій, що сприяли б розвитку східної традиції.

Поступово виникли різні монаші спільноти студитів по території Галичини та далеко за її межами. Заснувалися осередки, що ставили різні цілі та завдання, проте в цілісності скеровувались до відновлення східної традиції. Для того, щоб досягнути цієї мети необхідно було поєднати молитовні практики із працею в різних сферах життя. В студитських монастирях брати могли зайнятися як сільським господарством, так і різними ремеслами. Але важливішим моментом було провадження харитативної діяльності через утримання великої кількості дітей-сиріт, що мали можливість виховуватись у нормальних умовах до певного віку. Не залишилось поза увагою і катехизування дітей при монастирях. Врешті, монахи займались просвітницькою діяльністю через видання преси.

Всередині чернечих монастирів діяв відносний дух свободи, оскільки брати не підпали під загальні правила, що стосувались би усіх, на зразок чинів Латинської Церкви. Студити не мали нагальної потреби створювати єдину систему правил, що чітко впорядкувала б види життя та діяльності. Саме тому затримання видання офіційного «Типікону» на десятиліття не завдало серйозної шкоди монашому життю. Більш того, після його затвердження у 1936 році, кожен із монастирів дістав можливість впорядкувати набір правил, що відповідала б конкретній спільноті, а «Типікон» був лише зразком.

Життя в обителі здавалось було рутинним та мало відрізнялось у різних спільнотах. Проте, у кожній спільноті можна виділити свої особливості. Монастир св. Йосафата мав незвичну історію використання будівлі, де жили брати. Це пов'язано з тим, що часто приміщення та землі для монахів надавав митрополит Андрей, а відповідно міг розпоряджатися ними на свій розсуд. Приміщення на вул. Петра Скарги студити отримали від колишньої дяківської бурси і хоч покращили охайність всередині, та не уникнули убогості, яка була і виконанням євангельської ради. Кімнати за історію існування монастиря використали і для стаціонарних цілей лікування, і для тимчасового перебування братів із інших обителів. Через збільшення приміщень для потреби лікування братам навіть довелось змінити місце перебування у сусідньому будинку. Студитський монастир ознаменувався простотою та невибагливістю, а брати готовністю прийняти усіх, хто потребував притулку, що було специфікою східного монашества.

Монахи намагались дотриматись збалансованого графіку дня, поєднуючи працю та відпочинок, фізичну та інтелектуальну діяльність, духовне збагачення. Звичайно, для новиків залишилися визначені певні види роботи, проте перебувши в монастирі певний час, брати обирали в якому напрямку далі працювати відповідно до своїх задатків. Натомість, усі приймали участь у літургійному циклі, яке розпочиналось в нічний час доби. Перебування спільноти в місті, значно ускладнило відділення братів від світського життя. Проте, внутрішні правила монастиря строго обмежили спілкування братів та

перебування за межами монастиря. Безперечно, що ченці, які прагнули провадити не лише молитовне але практичне служіння стикались із проблемою взаємодії із особами, що не належали до монаших згромаджень.

Особовий склад монастиря свідчив про ведення непростого способу життя, що притаманне східній християнській традиції. Високий освітній вишкіл в монастирі потребував неабияких інтелектуальних задатків. Невибагливе харчування при веденні насиченого способу життя з урахуванням постійного недосипання могли витримати не усі. Саме тому, найчастіше у монастир вступали у віці від двадцяти до сорока років. Слід врахувати і значний тиск із сторони радикально налаштованих кіл до діяльності братів Андрея та Климентія Шептицького, які виявились у завданню шкоди монастирю. Проте в монастирі сформувалося чимало єромонахів та врешті братів, які залишились вірними своїй церкві у час підпілля. Зокрема, за час існування, в стінах монастиря виховалися двоє єромонахів, ще одинадцять братів перебували певний період свого становлення.

Вишкіл строгої східної традиції допоміг під час переслідування, якого зазнали брати-студити після зникнення спільноти на території монастиря святого Йосафата після 1945 року. Януарій Федюк та бр. Рафаїл Хомин були розстріляні більшовиками, а бр. Віссаріон Лепкий закатований під час ув'язнення. О. Йосиф Шестюк, о. Тит Процюк, Йоан Петерс, бр. Лазар Шиян та бр. Петро Котів були суджені та засуджені та ув'язнені. О. Теофан Шеваза, о. Марко Стек та отець-диякон Філотей Коць втекли від переслідувань спершу до о. бенедиктинців у Бельгію, а згодом у Канаду. Решту залишились в різних локаціях Галичини: в Святоунівській Лаврі, на роботі в 3-ій міській лікарні Львова, на території ліквідованого монастиря, в підпільних монастирях м. Брюховичі та м. Львів.

Відновлення та розвиток східної християнської традиції було б неможливим без існування науково-освітніх та мистецьких інституцій. Все це було зосереджено в єдиному центрі – «Студіоні» - монастирі св. Йосафата. Спроба створити освітні інституції діяла з перемінним успіхом. Але в цілому, через студитський богословський Інститут перейшло чимало майбутніх

еромонахів та монахів-студитів; священиків, що займалися місійною діяльністю для розвитку Російської Католицької Церкви; майбутніх священиків та юнаків що частково здобули освіту в Інституті та продовжили навчання в інших закладах освіти. Створена при монастирі іконописна школа, вийшла на рівень, коли вдалось не лише добре освоїти техніки стилю «візантистики», але й впровадили навички на практиці, розмальовуючи сакральні об'єкти всередині «Студіону» та в інших церквах і монастирях. Монастирська бібліотека більшість періоду існування монастиря була закритою для відвідувачів через укладання та поповнення фондів. З настанням Другої світової війни виникла інша трудність: через постійну небезпеку обшуків залишилось питання збереження бібліотечних фондів. Проте, навіть в обмеженому вигляді бібліотекою скористались ряд науковців та богословів для написання праць. Окрему увагу приділено кооперативу «Студіон», що був необхідністю для збереження життєдіяльності монастиря. Організація не проіснувала довго через невміння братів вести бухгалтерію. Проте, митрополит Шептицький намагався забезпечити монастир економічно, постійно роблячи зовнішні вливання коштів.

Приклад студитського монастиря св. Йосафата у Львові, що своїм устроєм спільноти та діяльністю інституцій прямував до відродження східної християнської традиції є важливим. Він свідчить, що митрополит Андрей Шептицький не намагався поєднати Православну та Католицьку церкву через «латинізацію» обряду, а навпаки, шукав засобів порозуміння через спосіб вірності своєму обряду. Нам вдалося розкрити тему відродження східної традиції на прикладі конкретного монастиря, однак виникли певні труднощі через брак джерел у розвитку подій та обмеженість інформації про позицію Шептицького щодо бачення монастиря. Зокрема, це стосується підрозділу про економічну діяльність монастиря, де нема детального опису про джерела надходження коштів. У деяких місцях ми висували припущення, якими намагалися компенсувати цю відсутність.

Для майбутніх можливих досліджень є широке поле діяльності: дослідження відновлення східної традиції на прикладі інших монастирів, вплив

«Типікону» на життя студитів, дослідження діяльності окремо взятих братів-студитів, детальне дослідження науково-освітніх та мистецьких інституцій. Під час опрацювання дослідження вдалось подолати труднощі пошуку джерел, оскільки про монастир «Студіон» не написано жодної цілісної праці.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Архівні джерела:

1. *«Поминальник усіх монахів– студитів»*//Приватний архів бр. Леонтія Святоуспенської Унівської Лаври.
2. Архів Святоуспенської Унівської Лаври (АСУЛ), ф. 15: «Особи»:
 - а. спр. 7: «єрм. Рафаїл (Хомин Роман)»;
 - б. спр. 10: «Ігумен Йосиф Шестюк»;
 - в. спр. 49: «схм. Віссаріон (Василь Лепкий)»;
 - г. спр. 141: «єрм. Йоан Йосиф Петерс»;
 - д. спр. 172: «схимонах Онисим (Ховалко Онуфрій Андрій Пантелеймонович)»;
 - е. спр. 187: «Курт Левін»;
 - є. спр. 200: «єрм. Януарій Федюк»;
 - ж. спр. 211: «єрм. Тит Процюк».
3. Центральний Державний Історичний Архів Львова (ЦДІАЛ), ф. 201: «Греко-католицька митрополича консисторія, м. Львів», оп. 5:
 - а. спр. 325: «Те саме, з раціональної психології, біблійної історії, астрономії».
 - б. спр. 383: «Анкети, характеристики, кваліфікаційні табелі та ін. документи священників та монахів із прізвищами на літери «І», «Й».
4. Центральний Державний Історичний Архів Львова (ЦДІАЛ), ф. 577: «Товариство «Студіон», м. Львів», оп. 1, спр. 61: «Категорник товариства «Студіон» у Львові, ул. Петра Скарги 2а - Касова книга за 1928-1938 рр., 1941 р.».
5. Центральний Державний Історичний Архів Львова (ЦДІАЛ), ф. 684: «Протоігуменат монастирів чину св. Василя Великого у Львові», оп. 1,

- спр. 3298: «Літопис монастиря св. Йосафата Студійського ордену у Львові».
6. Центральний Державний Історичний Архів Львова (ЦДАЛ), ф. 684: «Протоігуменат монастирів чину св. Василя Великого у Львові», оп. 2, спр. 85: «Хроніка монастиря святого Йосафата Студійського уставу (т.2)».

Опубліковані джерела:

7. «Пастирське послання Митрополита Андрея до духовенства Зближаються часи... (Рік 1907)» // *Пастирські послання 1899–1914. Том 1*, Львів: Артос 2007.
8. «Правильник для братів спудеїв-іноків богословського й малосемінарійного курсу в «Студіоні» // *Блаженний преподобномученик Климентій (Шептицький). Збірка творів (Історично–канонічні джерела Студійського чернецтва в Україні. Том 2)*, Львів: Колесо 2014, 214-225.
9. «Тимчасовий правильник бібліотеки «Студіону» // *Блаженний преподобномученик Климентій (Шептицький). Збірка творів (Історично–канонічні джерела Студійського чернецтва в Україні. Том 2)*, Львів: Колесо 2014, 209.
10. Левін Курт, *Мандрівка крізь ілюзії*, Львів: Свічадо 2007.
11. *Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність, Документи і матеріали, 1899–1944, III: Митрополит Андрей Шептицький і греко–католики в Росії*, Львів: Видавництво Українського Католицького Університету 2004.
12. *Спис–греко католицького духовенства Львівської архієпархії (стан з дня 1 січня 1944 р.)*, Львів: Накладом греко–католицького митрополичого ординаріату 1944.
13. *Шематизмъ всего клира греко– католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ 1907*, Львів: оо. Василянни 1907.

14. *Шематизмъ всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ 1909*, Львів: Накладом архієпархіального духовенства 1909.
15. *Шематизмъ всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ 1911*, Львів: Накладом архієпархіального духовенства 1910.
16. *Шематизмъ всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ 1912*, Львів: Накладом архієпархіального духовенства 1911.
17. *Шематизмъ всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ 1914*, Львів: Накладом архієпархіального духовенства 1913.
18. *Шематизмъ всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ 1924*, Львів: Накладом архієпархіального духовенства 1923.
19. *Шематизмъ всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ 1930*, Львів: Накладом архієпархіального духовенства 1929.
20. *Шематизмъ всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ 1932-33*, Львів: Накладом архієпархіального духовенства 1932.
21. *Шематизмъ всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ 1938*, Львів: Накладом архієпархіального духовенства 1937.
22. Шептицький А, *Осторога перед загрозою комунізму*, Унів: Святоуспенська Унівська Лавра, 1936.
23. *Щоденник Львівського Гетто. Спогади Рабина Давида Кахане*, Київ: Дух і літера 2009.

Періодичні видання:

24. «Вибух бомби під монастирем оо. Студитів» // *Діло* 214 (26 вересня 1930 року) 4.
25. «З побуту Апостольського Нунція у Львові» // *Діло* 279 (15 грудня 1938 року) 5.
26. «Митрополит Андрей Шептицький - опікун молоді» // *Патріархат* 241 (січень 1991 року).
27. «Надзір над церковними і католицькими віросповідними інституціями» // *Львівські Архієпархіяльні Відомості*, Річник ХLІ, ч. 3, (1 липня 1928), 2.
28. «Нова українська релігійно–національна станиця» // *Діло* 143 (25 червня 1939 року) 8.
29. «Осадца Михайло – священник УГКЦ, громадський діяч» // *Мета* 127/9 (листопад 2016) 10.
30. «Сема станиця Чина оо. Студитів» // *Діло* 178 (14 серпня 1938 року) 5.
31. «Слово Нунція Кортезія з нагоди його побуту у Львові» // *Діло* 280 (16 грудня 1938 року) 4.
32. «У шпитальній, воєнній службі» // *Наше Життя* 10 (листопад 1952 року) 4.
33. «Цінний набуток» // *Діло* 280 (19 грудня 1937 року) 5.
34. «Ще про замах на монастир оо. Студитів» // *Діло* 215 (27 вересня 1930 року) 4.
35. «Як постали студити» // *Лавра* 1 (1998).
36. Вуйцик Володимир, «Іконописна школа при монастирі Студитського уставу у Львові, її організація і діяльність» // *Лавра* 1 (1998).
37. Дмитрух Севастіян, «Єрм. Климентій Шептицький про молитву в «Типіконі» та «Наших звичаях» монастирів студитського уставу» // *Лавра* 2(4) (1999).
38. Слободян, «Святоандреївський скит» // *Лавра* 3(5) (1999) 25–26.

39. Хроніка // *Львівські Архієпархіальні відомості*, річ. LV (лютий-березень 1942) 71.

Наукові журнали

40. «Митрополит Андрей Шептицький і медицина: задуми, проекти та їх реалізація» // *Записки Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника: збірник наукових праць*, вип. 7, Львів: ЛННБУ ім. В. Стефаника 2015, 119-134.
41. Арістов Вадим, «Українофіли між державним і «національним» // *Наукові записки НаУКМА*, серія «Історичні науки», т. 104, Київ: 2010, 19-23.
42. Бистрицька Елла, «Встановлення дипломатичних відносин між Росією та Святим Престолом за понтифікату Лева XIII (1878–1903 рр.)» // *Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць*, вип. 9, Львів: Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка 2008.
43. Білас Ярослав, «Боротьба митрополита Андрея Шептицького за утвердження ЗУНР» // *Українське релігієзнавство*, вип. 22, Київ: УАР 2002.
44. Вишенський, «Трагедія православних церков у Польщі» // *Пам'ятки України*, вип. 1, Київ: 1991, 18–19.
45. Войтюк Ольга, «Місійні станиці студитського чернецтва на українсько–польському пограниччі» // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, вип. 17, Львів: Національна академія наук України 2008.
46. Гірник Олег, «Рецензія на книгу: Вендланд А. В. Русофіли Галичини. Українські консерватори між Австрією та Росією, 1848–1915» // *Богословія* 2 (2015).
47. Гомза Силуан, «Мистецька діяльність єромонаха Рафаїла (Романа) Хомина (1907-1944) У контексті формування Студійської іконописної

- школи» // *Acta studiosa: Богословський науковий збірник*, ч. 9, Львів: УКУ 2017, 42.
48. Єрм. Теодор, «Відновлення студійського чернецтва слугою Божим Митрополитом Андреем і блаж. свщмуч. Климентієм (Рік 2006)» // *Студійське монашество матеріали конференцій: конференція «Студійське монашество»; Конференція «Монаша спільнота»* /ред. Наталя Ільків, Святоуспенська Унівська Лавра 2007.
49. Жук Ігор, «Іван Левинський та його будівельна фірма за часів передвоєнної кризи і Великої війни» // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, вип. 26, Львів: 2015.
50. Коцюбинська Ольга, «Климентина Авдикович–Глинська – видатна постать кондитерської промисловості України 20–х років ХХ століття» // *Українознавство*, №1 2010.
51. Ленцик Василь, «Ідея церковної єдності у митрополита Шептицького» // *Богословія* 35 (1971).
52. Марусин Мирослав, «Монаший устав святого Теодора Студита на Україні» // *Богословія* 58 (1994).
53. Пилипів Ігор, «Правовий статус Греко–католицької церкви в Другій Речі Посполитій (1925–1939)» // *Ефективність державного управління*, вип. 34, Львів: 2013, 158.
54. Пишкович Мануїл, «Історія студійського чернецтва Української Греко–Католицької Церкви у 1950–1990 роках» // *Acta studiosa: Богословський науковий збірник*, ч. 9, Львів: УКУ 2017.
55. Романченко Олексій, «Архітектурно–стильові особливості монастирських комплексів руської провінції реформатів у XVII–XVIII століттях» // *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії*, вип. 9, Київ: Інститут мистецтвознавства фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського 2009.

56. Стадник Олександр, «Ретроспективний огляд інституцій соціального захисту в Галичині» // *Український вісник медико–соціальної експертизи*, вип. 3, Дніпро: Роял Принт 2014, 47-67.

Література

57. Баран Степан, *Митрополит Андрей Шептицький*, Мюнхен: Вернигора 1947, 108–110.
58. Гузар Любомир, *Андрей Шептицький Митрополит Галицький (1901–1944) провісник екуменізму*, Львів: Місіонер 2015.
59. Голованов Сергій «Русское католическое дело. Римско–католическая церковь и русская эмиграция в 1917–1991 гг.», Омськ: Амфора 2015.
60. Дачкевич Йосиф, *Святий Теодор, ісповідник, ігумен студитський, і монастирі студитського уставу в Україні*, Львів: Свічадо 2006.
61. Матковський Іван, *Д–р Казимир граф Шептицький – отець Климентій: польський аристократ, український ієромонах, Екзарх Росії та Сибіру, Архимандрит Студитів, Праведник народів світу, блаженний Католицької Церкви*, Львів: 2019.
62. Михайло Осінчук, *мистець, маляр*, Нью-Йорк: 1967.
63. Мицько Іван, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, Львів: Свічадо 1998.
64. Небесняк Євген, *Митрополит Андрей*, Рим–Львів: Видавництво оо. Салезіян східного обряду 2003.
65. *Студити ідуть вперед*, Торонто: оо. Студити 1985.
66. Черні Константин, *Кажан у храмі. Біографія Юрія Новосільського*, Чернівці: Книги – XXI 2015.
67. Чернописька Вікторія, *Релігійна та громадська діяльність блаженнішого преподобномученика Климентія (Шептицького)*, Львів: Галицька видавнича спілка 2014.

Довідкова література

68. «Господарське становище західноукраїнських земель (1918–1939)» // *Економічна історія України: Історико–економічне дослідження, II т.*, Київ: Ніка-Центр 2011, 274-316.
69. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасл з напрямку «Релігієзнавство», Київ: Енциклопедичне видавництво 2018.

Інтернет-ресурси

70. «Воєнні роки в концентраційному таборі Дахау» // *Східний інститут українознавства* *ім.* *Ковальських*, <<http://keui.univer.kharkov.ua/project/naumenko.htm>>, (дата звернення: 17.12.2019).
71. «Йосиф Боцян. Серія матеріалів» // сайт: *Видатні люди Бузеччини*, 30 травня 2011, < https://buskfamouse.io.ua/s110381/yosif_bocyan>, (дата звернення 05.12.2019).
72. «Траге Николай Леонгардович (188? -1918) Ученики Николаевской царскосельской гимназии» // сайт: *Страница Кирилла Финкельштейна* <http://kfinkelshteyn.narod.ru/Tzarskoye_Selo/Uch_zav/Nik_Gimn/NG_uch1.htm>, (дата звернення 05.12.2019).
73. Скіра Юрій «Бути людиною» Ієромонах Марко (Михайло Стек)» <http://mestovstrechi.info/images/competition/2017/lifestory/Ese_Skira_Y.pdf>, (дата звернення 31.08.2019).

ДОДАТКИ

Додаток № 1

Просопографія монахів монастиря св. Йосафата у Львові (1909-1945)

Рік першої письмової згадки перебування в монастирі	1909	1909	1910	1911	1911
Прізвище ім'я монаха	о. Єрмі (Константин Кароль)	Максим (Михаїл) ¹	Вартоломей (Григорчук–Осташ)	Никифор (Николай Дубина)	Ізидор (Ігнатій Абрагамович)
Рік народження/смерті				1856 ² – 1936 ³	1888
Час перебування в монастирі/настоятель	настоятель 1909 ⁴	1909	1910 – намісник	1911 (настоятель) – 1913	1911 (1912) ⁵ -1914
Рік закінчення студій в монастирі, інша освіта				навесні 1912	
Єрм. Рік свячень / мнх.			єрд. – 1910 схм. – 1933 єрм. – 15 лютого 1936	схм. – 1908 підкн. - 1911	єрм. – 1909 схм - 1908 ⁶
Попередня, наступна діяльність	арх. в Скнилові ⁷	прибув із Скнилівського монастиря ⁸ ; 1913 – бр. в Скнилові ⁹	15 березня 1936 – настоятель в м. Дорі ¹⁰ ; 1938 – єрм. в Зарваниці ¹¹	1902 ¹² – 1910 – бр. в Скнилові; 1908 – настоятель в Скнилові; 1914, 1918 – підкн. в Скнилові;	1904 ¹⁴ – 1909 – бр. в Скнилові ¹⁵ ; 1938 – єрм. в парохіяльному домі в Коростові ¹⁶

¹ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, Львів: Свічадо 1998, 289.

² За іншими даними – 1881.

³ «Поминальник усіх монахів– студитів» // Приватний архів бр. Леонтія. В усіх покликаннях однотипного джерела можуть міститися неточності в роках, оскільки взяті з суб'єктивних джерел.

⁴ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 2

⁵ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 277.

⁶ *Шематизм всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархії Львовской на рокь 1938*, Львів: Накладом архієпархіального духовенства 1937, 90.

⁷ *Шематизм всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархії Львовской на рокь 1909*, Львів: Накладом архієпархіального духовенства 1909, 397.

⁸ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 2.

⁹ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 277.

¹⁰ Там само, 265.

¹¹ *Шематизм всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархії Львовской на рокь 1938*, Львів: Накладом архієпархіального духовенства 1937, 89.

¹² *Шематизм всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархії Львовской на рокь 1907*, Львів: оо. Василіяни 1907, 224.

¹⁴ Там само, 224.

¹⁵ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 277.

¹⁶ *Шематизм всего клира греко– католицкой митрополичой архієпархії Львовской на рокь 1938*, Львів: Накладом архієпархіального духовенства 1937, 90.

				1924 – піддкн. в Зарваниці; 1927 – піддкн. В Коростові; 1931 – 1932, 1935 – ерд. в Уневі; 1936 – архдкн. В Уневі ¹³	
--	--	--	--	---	--

Рік першої письмової згадки перебування в монастирі	1911	1911	1911	1911	1911
Прізвище ім'я монаха	Іляріон (Галушка)	Макарій	Іларіон	Веніамин (Василій Левандовський) ¹⁷	Теофан
Рік народження/смерті			1888 – 1949 ¹⁸	1889 – 1949 ¹⁹	
Час перебування в монастирі/настоятель	настоятель монастиря 1911 ²⁰	1911 ²¹	1911 - 1914	влітку 1911 р./господар 1924 ²² - 1927 – остання письмова згадка	1911 ²³
Єрм. Рік свячень / мнх.		мнх. - 1907 ²⁴	арх. – 1912 схм. - 1914	схм. - 1925 ²⁵	арх. - 1912
Попередня, наступна діяльність		1908 – бр. в Скнилові; 1912 – 1914 – бр. в Скнилові ²⁶ ; умер в Ештергомі в 1914 р. ²⁷	1914 – бр. в Скнилові ²⁸	1907 – 1911 – бр. в Скнилові; 1918 – бр. в Скнилові; 1924 – бр. В Уневі	

¹³ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 296.

¹⁷ Там само, 266.

¹⁸ «Поминальник усіх монахів– студитів» // Приватний архів бр. Леонтія.

¹⁹ Там само.

²⁰ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 2.

²¹ Там само, арк. 2.

²² Тобто економ, ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 11.

²³ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 11.

²⁴ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 289.

²⁵ *Шематизмъ всего клира греко– католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ 1924*, 297.

²⁶ Там само, 289.

²⁷ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 2.

²⁸ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 277.

Рік першої письмової згадки перебування в монастирі	1911	1912	1912	1914	1914
Прізвище ім'я монаха	Мирон	Амвросій	Серапіон (Семен Шевчик)	Йосафат	Николай
Рік народження/смерті	1885 – 1976 (похований у м. Яремче (Дора) ²⁹ .			1870 – 1957 ³⁰	? – 1929 (похований на Унівському кладовищі – 2) ³¹ .
Час перебування в монастирі/настоятель	1911 ³² - 1927 (остання письмова згадка) ³³	1911 - 1912 ³⁴	1912 ³⁵ - 1917 ³⁶		
Рік закінчення студій в монастирі, інша освіта				перебував в Греко-католицькій семінарії у Львові (1914) ³⁷	перебував в Греко-католицькій семінарії у Львові (1914) ³⁸
Єрм. Рік свячень / мнх.	схм. - 1925 ³⁹	1911 ⁴⁰	арх. - 1911 ⁴¹	схм.	арх.
Попередня, наступна діяльність	1914 – 1918 – бр. в Скнилові; 9 вересня 1935 – приїхав із Зарваниці до Унева; 1937 – виїхав з Унева до Львова ⁴²		1909 – бр. в Скнилові ⁴³		

Рік першої письмової згадки перебування в монастирі	1914	1914	1918	1918	1919
---	------	------	------	------	------

²⁹ «Поминальник усіх монахів– студитів» // Приватний архів бр. Леонтія.

³⁰ Там само.

³¹ Там само.

³² ЦДАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 11.

³³ Припускаємо, що два імена (бр. Мирон і бр. Мирон що згадані в автора) є однією особою;

І. Мицько, Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття), Львів: Свічадо 1998, 292.

³⁴ ЦДАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 4.

³⁵ І. Мицько, Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття), 307.

³⁶ ЦДАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 2.

³⁷ *Шематизмъ всего клира греко- католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ 1914*, 432.

³⁸ Там само, 432.

³⁹ *Шематизмъ всего клира греко- католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ 1924*, 297.

⁴⁰ *Шематизмъ всего клира греко- католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ 1911*, 451.

⁴¹ *Шематизмъ всего клира греко- католицкой митрополичой архієпархіи Львовской на рокъ 1914*, 431.

⁴² І. Мицько, Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття), 292.

⁴³ «Поминальник усіх монахів– студитів» // Приватний архів бр. Леонтія.

⁴⁴ І. Мицько, Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття), 307.

Прізвище ім'я монаха	Павло	Андрій	Дам'ян (Димитрій Підручний)	Константин Ганущак	Матей (Мартин)
Рік народження/смерті	? – 1932 ⁴⁴		1880 ⁴⁵ – 1922 (похований на Унівському кладовищі – 2) ⁴⁶ .		1879 ⁴⁷
Час перебування в монастирі/настоятель		інтернований в монастир 1914 ⁴⁸		1918 р. ⁴⁹ - 1937 р. (з перервами) ⁵⁰ .	настоятель 1919 ⁵¹ – 1930 – 1931 ⁵²
Рік закінчення студій в монастирі, інша освіта	перебував в Греко–католицькій семінарії у Львові (1914) ⁵³		перебував в Греко–католицькій семінарії у Львові (1914) ⁵⁴		
Єрм. Рік свячень / мнх.	арх.	єрм. - 1930 ⁵⁵	мнх. - 1906 ⁵⁶		схм. - 1912 ⁵⁷ єрд. - 1930 ⁵⁸ єрм. - 1932 ⁵⁹
Попередня, наступна діяльність			23.09.1905 – 1909 – бр. в Скнилові; 1910 – 1914 – настоятель новіціату в Скнилові		1928 – настоятель в Святоіванівській Лаврі; 1932 – настоятель на Знесінні ⁶⁰ ; 1938 – єрм. в м. Дорі ⁶¹
Рік першої письмової згадки перебування в монастирі	1921	1924	1924	1924	1925

⁴⁴ «Поминальник усіх монахів– студитів» // Приватний архів бр. Леонтія.

⁴⁵ Шематизмъ всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархії Львовской на рокъ 1907, 224.

⁴⁶ «Поминальник усіх монахів– студитів»//Приватний архів бр. Леонтія.

⁴⁷ І. Мицько, Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття), 284.

⁴⁸ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 10.

⁴⁹ Там само, арк. 6.

⁵⁰ «Поминальник усіх монахів– студитів» // Приватний архів бр. Леонтія.

⁵¹ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 10.

⁵² Був настоятелем не постійно, а з перервами;

І. Мицько, Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття), Львів: Свічадо 1998, 290.

⁵³ Шематизмъ всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархії Львовской на рокъ 1914, 432.

⁵⁴ Там само, 432.

⁵⁵ Шематизмъ всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархії Львовской на рокъ 1930, 140.

⁵⁶ Шематизмъ всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархії Львовской на рокъ 1907, 224.

⁵⁷ Там само, 290.

⁵⁸ Шематизмъ всего клира греко–католицкой митрополичой архієпархії Львовской на рокъ 1930, 140.

⁵⁹ І. Мицько, Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття), 290.

⁶⁰ Припускаємо, що два імена (бр. Матей (Мартин) і бр. Матей, що згадані в автора) є однією особою; Там само, 290.

⁶¹ Там само, 290.

Прізвище ім'я монаха	Йосиф (Іван Шестюк)	Іраклій (Ілія Ісайчук) ⁶²	Януарій (Яків Федюк)	Лев (Людолов Жілліє)	Яків (Іван Телявський)
Рік народження/смерті	1894 – 1978 ⁶³	1902 ⁶⁴	1895 – 1945	1893 ⁶⁵ – 1980 ⁶⁶	
Час перебування в монастирі/настоятель	жовтень 1921 ⁶⁷	жовтень 1924	жовтень 1924 (настоятель 1932) ⁶⁸ – 1933 ⁶⁹	1924 ⁷⁰ ; 1927 – намісник ⁷¹ – травень 1927	березень 1925 – 24 березня 1926 – вийшов з монастиря ⁷²
Рік закінчення студій в монастирі, інша освіта	1923 – богословський Інститут	жовтень 1926 – четвертий рік богослов'я в монастирі св. Йосафата ⁷³	жовтень 1926 – третій рік богослов'я ⁷⁴		
Єрм. Рік свячень / мнх.	єрм. – 1923 ⁷⁵ схм. – 1924	єрд. – 17 січня 1928 єрм. – 8 травня 1928 ⁷⁶	схм. – 1928 ⁷⁷ єрм. – 1931	єрм. – 1925	мнх.
Попередня, наступна діяльність	1927 – 1932 – єрм. в Уневі; 1935 – наставник новиків в Уневі; 1938 – єрм. в Уневі ⁷⁸	вихованець Унівського монастиря	«Вихованець Унівського монастиря 1935–1936 – настоятель Святоіванівської лаври на Знесенні (у Личаківському передмісті Львова). 20–ті – 30–ті рр. вивчав бібліотечну	«Особистий секретар митрополита Андрея. У травні 1927 р. виїхав до Франції і перейшов на православ'я. «У майбутньому через певні обставини опинився у юрисдикції Константинопольського Патріархату, де став відомим	приватно навчався в Уневі ⁸¹

⁶² Кривенко М. «Літопис монастиря священномученика Йосафата Студійського уставу у Львові» як джерело до вивчення історії книгозбірні «Студіону» (1909– 1940)» // *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*, вип. 1, Львів: 2008, 461.

⁶³ «Поминальник усіх монахів– студитів» // Приватний архів бр. Леонтія.

⁶⁴ ЦДАЛ України, ф. 201, оп. 5, спр. 383.

⁶⁵ *Шематизмъ всего клира греко–католицької митрополичой архієпархії Львовской на рокъ 1924*, Львів: Накладом архієпархіального духооуенства 1923, 297.

⁶⁶ «Поминальник усіх монахів– студитів» // Приватний архів бр. Леонтія.

⁶⁷ ЦДАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 10.

⁶⁸ *Шематизмъ всего клира греко–католицької митрополичой архієпархії Львовской на рокъ 1930*, Львів: Накладом архієпархіального духооуенства 1929, 200.

⁶⁹ Кривенко М. «Літопис монастиря священномученика Йосафата Студійського уставу у Львові», 461.

⁷⁰ ЦДАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 11.

⁷¹ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 287.

⁷² ЦДАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 12.

⁷³ Там само, арк. 13.

⁷⁴ Там само, арк. 13.

⁷⁵ Там само, арк. 10.

⁷⁶ Там само, арк. 14.

⁷⁷ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 316.

⁷⁸ Там само, 284.

⁸¹ ЦДАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 11.

			та архівну справу в Національному музеї і Митрополічному архіві. У 1938–1939 – перебував в Уневі; протягом 1939–1941 рр. — парох с. Кропивна і Жуків Золочівського деканату. Влітку 1941 р. розстріляний більшовиками, які відступали» ⁷⁹	духовним письменником під псевдонімом “Монах Східної Церкви”. У 1920–х рр. публікував статті на тему історії церкви в часописі «Богословія» ⁸⁰ .	
--	--	--	--	---	--

Рік першої письмової згадки перебування в монастирі	1925	1925	1926	1926	1927
Прізвище ім'я монаха	Ковалевський Йосиф Юрій	Онисим (Онуфрій Хавалко)	Гелазій (Григорій Семенюк)	Петро	Йоаким
Рік народження/смерті		1891 – 1970 (похований на Янівському цвинтарі) ⁸² .			1882 – 1942 ⁸³
Час перебування в монастирі/настоятель	лютий 1925	1925 – виконував	1926, від листопада 1927 – писав	березень 1926 – участь у 3 Раді монастиря ⁸⁶	1927 ⁸⁷

⁷⁹ М. Кривенко. «Літопис монастиря священномученика Йосафата Студійського уставу у Львові», 461.

⁸⁰ Там само, 472.

⁸² «Поминальник усіх монахів– студитів»//Приватний архів бр. Леонтія.

⁸³ Там само.

⁸⁶ Там само, арк. 12.

⁸⁷ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 279.

		обов'язки кухаря ⁸⁴	Хроніку ⁸⁵ - 1939		
Рік закінчення студій в монастирі, інша освіта			«1926 – навчання малярства у художника Петра Холодного, 1927 – навчання в іконописній школі «Студіону» 88		
Єрм. Рік свячень / мнх.	кандидат		мнх.		схм. - 1925⁸⁹
Попередня, наступна діяльність	«російський емігрант, колишній учитель гімназії, який певний час перебував у латинських монахів Мар'янів» ⁹⁰ .		вихованець Унівського монастиря		

Рік першої письмової згадки перебування в монастирі	1930	1932	1937	1937	1937
Прізвище ім'я монаха	Андрей (Адам Абрагамович)	Теофан Шеваза	Севастіян Бень	Йоан від Богослова ⁹¹ (Йоан Петерс)	Йоан Бартко
Рік народження/смерті	1885	1889 – 1973 ⁹²	1912 ⁹³	1905– 1995 ⁹⁴	
Час перебування в монастирі/настоятель	1930	1932 - намісник		настоятель 1937 ⁹⁵	1937

⁸⁴ Майстерності куховарити навчився у Льва Шептицького, брата митрополита; ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 11.

⁸⁵ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 14.

⁸⁸ Кривенко М. «Літопис монастиря священномученика Йосафата Студійського уставу у Львові» як джерело до вивчення історії книгозбірні «Студіону» (1909– 1940)», 461.

⁸⁹ *Шематизмъ всего клира греко-католицкой митрополичей архієпархії Львовской на рокъ 1924*, 297.

⁹⁰ Кривенко М. «Літопис монастиря священномученика Йосафата Студійського уставу у Львові» як джерело до вивчення історії книгозбірні «Студіону» (1909– 1940)», 472.

⁹¹ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 281.

⁹² «Поминальник усіх монахів– студитів»//Приватний архів бр. Леонтія.

⁹³ ЦДІАЛ України, ф. 201, оп. 5, спр. 325.

⁹⁴ «Поминальник усіх монахів–студитів» // Приватний архів бр. Леонтія.

⁹⁵ *Шематизмъ всего клира греко-католицкой митрополичей архієпархії Львовской на рокъ 1938*, Львів: Накладом архієпархіального духооуенства 1937, 89.

Єрм. Рік свячень / мнх.	схм. - 1908 єрм. - 1909 ⁹⁶	схм. - 1927 ⁹⁷ єрд. - 1932 – 1933 ⁹⁸	мнх . - 8 листопада 1937	єрм. - 21 листопада 1937 схм. - 1937 ⁹⁹	мнх. – квітень 1937
Попередня, наступна діяльність	1904 – бр. в Скнилові ¹⁰⁰ ; 1909 – намісник в Скнилові; єрм. в Камениці в 1909– 1913; 1914 – намісник в Скнилові; 1924 – єрм. в Зарваниці; 1928 – єрм. в Уневі; 1930 – завідатель парафії в м. Коростові; 1931 – єрм. в Уневі; 1933 – намісник в Зарваниці ¹⁰¹	1924 – монах в Зарваниці; 1927 – бр. в Уневі ¹⁰² ; 1942 – бр. в монастирі Йоана Хреститиля у Кривчицях; настоятель скита в Лужках; до 1973 – настоятель монастиря у Вудстоку (Канада) ¹⁰³	У роки німецької окупації перебував в Унівському монастирі ¹⁰⁴ .	12 травня 1937 – зустрічав у Римі ігумена Климентія; 14 травня 1937 – відновив часові обітв Римі; 1937 – приїхав до Унева із Львова ¹⁰⁵	1937 – перебував спершу в Уневі, згодом в монастирі на Знесінні ¹⁰⁶

Рік першої письмової згадки перебування в монастирі	1938	1938	1938	1939	1939
Прізвище ім'я монаха	Рафаїл (Роман Хомин)	Філотей Коць	Харитон Куць	Симеон Незвісний	Димитрій Гринеджук (Гриняджук)
Рік народження/смерті	1907– 1944 ¹⁰⁷			? – 1949 ¹⁰⁸	
Час перебування в монастирі/настоятель	1938 ¹⁰⁹	193	листопад 1938 ¹¹⁰	1939 ¹¹¹	1939

⁹⁶ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 261.

⁹⁷ Там само, 311.

⁹⁸ *Шематизмъ всего клира греко-католицкой митрополичой архієпархії Львовской на рокъ 1932– 33*, 200.

⁹⁹ *Шематизмъ всего клира греко-католицкой митрополичой архієпархії Львовской на рокъ 1938*, Львів: Накладом архієпархіального духооуенства 1937, 89.

¹⁰⁰ *Шематизмъ всего клира греко-католицкой митрополичой архієпархії Львовской на рокъ 1907*, 224.

¹⁰¹ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 261.

¹⁰² Там само, 311.

¹⁰³ Левін К. «Мандрівка крізь ілюзії», Львів: Свічадо 2007, 63.

¹⁰⁴ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 1, спр. 3298, арк. 13.

¹⁰⁵ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 284.

¹⁰⁶ Там само, 280.

¹⁰⁷ Кривенко М. «Літопис монастиря священномученика Йосафата Студійського уставу у Львові» як джерело до вивчення історії книгозбірні «Студіону» (1909– 1940)», 474.

¹⁰⁸ «Поминальник усіх монахів– студитів» // Приватний архів бр. Леонтія.

¹⁰⁹ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 305.

¹¹⁰ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність блаженнішого преподобномученика Климентія (Шептицького)*, 314.

¹¹¹ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 307.

Рік закінчення студій в монастирі, інша освіта				перебував в Греко-католицькій семінарії у Львові (1914) ¹¹²	
Єрм. Рік свячень / мнх.	єрм.- 1932 схм. - 1937 ¹¹³		мнх. - квітень 1936 схм. - 7 квітня 1938		мнх. – 3 червня 1937
Попередня, наступна діяльність	1938 – приїхав з Риму до Унева; іконописець ¹¹⁴	листопад 1927 – ввійшов до першої групи іконописної школи Святоіванівської Лаври ¹¹⁵ ; 8 липня 1936 – разом з іншими розпочав розпис Унівської церкви ¹¹⁶ ; липень 1931 – розмальовував каплицю в Збоїщах ¹¹⁷	8 липня 1936 – разом з іншими розпочав розпис Унівської церкви ¹¹⁸		1938 – приїхав до Унева із Знесіння ¹¹⁹

Рік першої письмової згадки перебування в монастирі	1942	1942	1942	1942	1944
Прізвище ім'я монаха	Марко Стек	Віссаріон Лепкий	Єротей Дубик	Ісидор (Лівий)	Никанор (Дейнега)
Рік народження/смерті	1938 – приїхав до Унева із Знесіння ¹²⁰	1891 - 1946	1903-1992		1907– 1982 ¹²¹
Час перебування в монастирі/настоятель	настоятель -осінь 1942 ¹²²	осінь 1942 ¹²³		намісник осінь 1942 ¹²⁴	настоятель осінь 1942 ¹²⁵

¹¹² Шематизмъ всего клира греко-католицької митрополичої архієпархії Львовської на рокъ 1914, 432.

¹¹³ Шематизмъ всего клира греко-католицької митрополичої архієпархії Львовської на рокъ 1938, Львів: Накладом архієпархіального духооуенства 1937, 89.

¹¹⁴ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 305.

¹¹⁵ В. Чернописька, *Релігійна та громадська діяльність блаженнішого преподобномученика Климентія (Шептицького)*, 139.

¹¹⁶ Там само 313.

¹¹⁷ ЦДІАЛ України, ф. 684, оп. 2, спр. 85, арк. 4.

¹¹⁸ Там само, 313.

¹¹⁹ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 274.

¹²⁰ І. Мицько, *Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX століття)*, 274.

¹²¹ «Поминальник усіх монахів- студитів» // Приватний архів бр. Леонтія.

¹²² На момент арешту єрм. Никанора (Дайнеги).

¹²³ К. Левін «Мандрівка крізь ілюзії», Львів: Свічадо 2007, 79.

¹²⁴ Там само, 78.

¹²⁵ За дату беремо першу відому згадку;

К. Левін «Мандрівка крізь ілюзії», Львів: Свічадо 2007, 78.

Рік закінчення студій в монастирі, інша освіта	друга половина 30 – х. рр. ХХ ст. – Духовна Семінарія у Львові				
Єрм. Рік свячень / мнх.	єрм. – 29 жовтня 1939				єрм. - 29 жовтня 1939 ¹²⁶
Попередня, наступна діяльність	1942 – ввійшов до складу координаційної групи порятунку євреїв утвореної братами Андреем та Климентієм Шептицькими ¹²⁷ ; відповідав за друк видань у Студитів; 1978 – помер у монастирі у м. Вудсток (Канада) ¹²⁸	дяк в соборі св. Юри	після ліквідації ГКЦ проживав в підпільному монастирі в с. Рудно ¹²⁹		1942– 1943 рр. – ув'язнений нацистами; з 1951 р. – архимандрит усіх студитів; з 1972 – єрископ – помічник Львівської архієпархії ¹³⁰

¹²⁶ *Хроніка* // Львівські Архієпархіальні відомості, річ. LV (лютий-березень 1942) 71.

¹²⁷ «Бути людиною», < http://mestovstrechi.info/images/competition/2017/lifestory/Ese_Skira_Y.pdf> (дата звернення 31.08.2019).

¹²⁸ Левін К. «Мандрівка крізь ілюзії», Львів: Свічадо 2007, 66.

¹²⁹ Там само, 79.

¹³⁰ Там само, 78.

Проект статуту богословського Інституту при монастирі монахів-студитів, укладений о. Леонідом Фьодоровим (Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність..., 438 – 446).

Док. № 179

1911 р., [вересень], Львів. – Проект статуту богословського Інституту при монастирі монахів-студитів, укладений о. Леонідом Фьодоровим.

ПРОЕКТ УСТАВА ДЛЯ ИНСТИТУТА
Л. ФЕДОРОВ

ПРАВИЛА,

утвержденные Его Высокопреосвященством
кир Андреем, митрополитом Галицким¹,
для руководства богословским институтом
при монастыре ордена св. Теодора Студита во Львове.

- I. Руководство институтом Е[го] В[ысокопреосвященство] Митрополит берет лично на себя и поэтому является непосредственным Ректором института.
- II. Постоянным представителем Е[го] В[ысокопреосвященства] Митрополита в институте является Префект, назначаемый Е[го] В[ысокопреосвященством] Митрополитом.

ПРЕФЕКТ ИНСТИТУТА

1. Префект наблюдает за моральным, научным и материальным положением как самого института, так и воспитанников.
2. В управлении институтом префект является лицом совершенно независимым от настоятеля монастыря.
3. Настоятель монастыря не имеет права, так или иначе, касаться различных функций института или воспитанников.
4. Если же кто-либо из воспитанников окажется виновным в нарушении монастырских правил, то настоятель должен заявить о том префекту. Если этот последний не примет никаких мер к исправлению воспитанника, то настоятель может о том довести до сведения Его Высокопреосвященства Митрополита.
5. Воспитанники получают непосредственно от префекта все необходимое для научных занятий, а также на корреспонденцию, аптечные вещи и на туалетные принадлежности.
6. Ни префект института, ни настоятель не имеют права удалить из института воспитанника без разрешения Е[го] В[ысокопреосвященства] Митрополита.
7. Из числа студентов института префект выбирает себе помощника, который заменял бы его в отсутствие префекта. Этот помощник, под страхом немедленного исключения из института, не должен вводить ничего нового в

¹ У заголовку Л. Фьодоров передбачає, що митр. Андрей затвердить укладені ним правила. Чи це відбулося насправді – невідомо.

- отсутствии префекта, а также не вмешиваться в дела монастыря. В случае каких-либо недоразумений с управлением монастыря, помощник префекта не должен сам принимать каких-либо мер, а известить о том префекта. В случае крайней необходимости, помощник может обратиться непосредственно к Е[го] В[ысокопреосвященству] Митрополиту.
8. В отсутствие префекта настоятель монастыря не имеет права вмешиваться в дела помощника префекта и воспитанников. В случае какого-либо недоразумения, настоятель может обратиться к Е[го] В[ысокопреосвященству] Митрополиту.
 9. В отсутствии Е[го] В[ысокопреосвященства] Митрополита префект института, если того потребует дело, может обратиться к секретарю Е[го] В[ысокопреосвященства] Митрополита. То же самое делает и помощник префекта, в отсутствии этого последнего.
 10. В ведении префекта находятся также все библиотеки монастыря и института. Ключ от институтских библиотек может находиться только у префекта института.
 11. Комнаты, в которых помещаются библиотеки института, находятся всецело в заведовании префекта.
 12. В заведовании префекта находится также почта (прибывающие письма, книги и журналы). Ключ от почтового ящика находится у префекта и настоятеля монастыря.
 13. Руководство церковным обрядом монастыря, по предварительному соглашению с Е[го] В[ысокопреосвященством] Митрополитом, лежит в обязанности префекта института. В его отсутствие обрядом руководит настоятель монастыря.
 14. Префект института заведует также монастырской школой; но расходы на нее лежат на настоятеле монастыря.
 15. Распоряжения Е[го] В[ысокопреосвященства] Митрополита, представленные монастырскому управлению через префекта, должны быть немедленно и безусловно исполняемы настоятелем монастыря или его заместителем.
 16. Все экстраординарные расходы на институт и воспитанников префект представляет Е[го] В[ысокопреосвященству] Митрополиту и от Него получает средства для их реализации.
 17. Префект института всегда имеет право наблюдать за исполнением приказов Е[го] В[ысокопреосвященства] Митрополита, касающихся института. Поэтому он имеет право контроля над кухней и припасами (*віктуали*), покупаемые монастырским управлением для стола воспитанников.
 18. Префект не имеет права вмешиваться в дела монастыря и монастырского управления.

ОБЯЗАННОСТИ МОНАСТЫРСКОГО УПРАВЛЕНИЯ
ПО ОТНОШЕНИЮ К ИНСТИТУТУ

1. Воспитанники института и префект живут на полном содержании монастыря.
2. Монастырь доставляет воспитанникам стол, помещение, освещение, отопление, а также подает им все необходимое для медицинской помощи в случае болезни.
3. В помещении каждого студента должны находиться: *стол, рукомошник, два стула, кровать, этажерка для книг, шкаф для платья, лампа, подсвечник и ящик для сора;*
 - а) на кровати должен быть: *матрац, подушка, два одеяла (летом одно) из шерсти;*
 - б) к постельному белью принадлежат: две простыни (*простирало*), наволочка (*пошивка*) и полотенце (*ручник*). Простыни должны меняться *раз в месяц*, наволочки *каждые две недели*, полотенца – *каждую неделю*.Прим[ечание]: монастырское управление обязано выдавать из постельного белья воспитаннику только то, чего у него нет.
4. В дни, *указанные префектом*, монастырский ламповщик должен в *определенные часы* приносить воспитанникам керосин для ламп и доливать их.
5. Зимой, *в указанное префектом* время, воспитанникам должны быть приносимы дрова и уголья. Дрова должны быть совершенно сухие. Кроме того, должны быть всегда доставляемы в достаточном количестве щепки или смолячки для растопки печей. При каждой печке должны находиться: *кочерга (коцюба) и железная лопаточка для золы.*
6. В каждой комнате воспитанников должна быть половая щетка.
7. Воспитанникам, живущим на полном иждивении Его Высокопреосвященства Митрополита, монастырь должен *каждую неделю стирать носильное белье*, а также делать небольшие поправки белья и платья.
8. Своекоштные воспитанники платят за стирку белья особо от ежемесячной платы.
9. *Три раза в году: перед Рождеством, перед Пасхой и перед началом учебного года*, – монастырское управление должно позаботиться о генеральной чистке комнат воспитанников (вымыть полы, вычистить окна, сделать необходимые поправки и т. п.).
10. Никто из монахов, за исключением настоятеля и его заместителя, не имеет права входить в комнаты воспитанников и разговаривать с ними.
11. *Каждую неделю* воспитанники имеют право пользоваться: зимой и осенью теплой, а весной и летом (начиная с апреля месяца) холодной ванной (*лазенка*).
12. Почтовые посылки и письма для воспитанников, вынутые из ящика настоятелем или его заместителем, должны быть отдаваемы в руки префекта института. Почтовые посылки и письма должны быть отдаваемы префекту *сейчас же* по их получении.

13. Монастырское управление обязано также отапливать, освещать и чистить помещения для институтских библиотек.
14. Вещи, приобретенные префектом или, по распоряжению Митрополита, настоятелем монастыря специально для института, должны находиться в заведовании префекта, и без его позволения не могут быть употребляемы монастырским управлением.

ВОСПИТАННИКИ ИНСТИТУТА

1. Принятие в институт студентов зависит исключительно от Его Высокопреосвященства Митрополита.
2. Студенты своекоштные платят каждый месяц за помещение и стол по пятьдесят крон (50 кр[он]) и отдельно за стирку белья.
3. Во время своего пребывания в институте студенты должны строго соблюдать все правила, относящиеся как до [А] духовной жизни, так и до [В] внешней дисциплины.

А. Духовная жизнь

1. Воспитанники института должны помнить, что они посвящают себя духовной жизни и являются кандидатами на священство, требующее от всех, приступающих к нему, глубокой веры, любви, смирения и отдания себя на волю Божию. Сообразно с этим, воспитанники должны постоянно испытывать свое призвание и причины, заставившие их вступить на путь избранных Божиих, сподобившихся столь великой благодати.
2. Молитва и благочестивые размышления должны составлять основу жизни каждого христианина, а тем более клирика, готовящегося к служению на ниве Господней. Поэтому воспитанники старательно и с ревностью должны совершать все предписанные им *молитвы, как частные, так и общественные*, а также в положенное время совершать *благочестивые размышления (медитации), испытания совести* и известную часть времени посвящать *духовному чтению*.
3. Каждые две недели воспитанники обязаны очищать свою совесть исповеданием грехов перед духовником и каждый воскресный и праздничный день приступать к таинству св. Евхаристии. Однако же воспитанникам рекомендуется исповедываться каждую неделю и причащаться как можно чаще.
4. Перед началом каждого учебного года совершаются духовные упражнения (восемь дней).
5. Все воспитанники должны быть готовы, если то потребует, прислуживать при церковном богослужении.
6. Воспитанники должны жить между собою в мире и согласии, снося взаимно недостатки друг друга и не заводя споров и разногласий.

В. Дисципліна

1. Воспитанники должны соблюдать *строгое молчание* во время занятий и во всех тех местах, где оно предписано. Это правило настолько важно, что несоблюдающие его, после третьего увещания, могут подвергнуться исключению из института.
2. Никто не имеет права заходить к другому в комнату во время занятий.
3. Громкое пение и игра на инструментах не допускается.
4. Вход в монастырские и служебные помещения института, напр. в кухню, кладовые, столовую, чердак и т. п. воспитанникам воспрещается.
5. Воспитанники обязаны сами убирать свои комнаты и держать их в полном порядке и чистоте.
6. В назначенные часы воспитанники могут принимать посетителей в приемной комнате, но отнюдь не в своей, что только разрешается в особых случаях префектом.
7. У себя в комнате воспитанники обязаны держать себя сообразно с своим положением духовных лиц, помня, что они находятся всегда в присутствии Бога, видящего все наши сокровенные дела и помышления.
8. Выходить на прогулку воспитанники могут только по двое.
9. Посещение театров, ресторанов, кафеен, клубов и других подобного рода заведений воспитанникам строго воспрещается. Несоблюдение этого правила ведет к немедленному исключению из института.
10. Отъезд на родину в учебное время допускается только в экстраординарных случаях, например: болезнь самого воспитанника или его родителей, воинская повинность и т. п.
11. Воспитанникам строго запрещается разговаривать с монахами и входить с ними в какие бы то ни было сношения.
12. Воспитанники обязаны точно соблюдать все, обозначенное в расписании дневных занятий, и не причинять неудобств другим их неточным исполнением.

ПОРЯДОК В ЦЕРКВИ

1. Для наблюдения за порядком церковным настоятель выбирает из числа монахов ризничего.
 2. На обязанности ризничего лежит:
 - a) держать в чистоте саму Церковь, священные предметы и облачение;
 - b) постоянно поддерживать лампаду перед св. Дарами;
 - c) готовить все необходимое для богослужения, и притом не во время самого богослужения, а до начала его;
 - d) каждый день составлять расписание богослужений и вывешивать его в церкви на специально сделанной для этого доске.
- Прим[ечание] 1. *Никто*, включая настоятеля, не может изменять составленного ризничим порядка богослужения, но [должен] точно придерживаться расписания.

- Прим[ечание] 2. В случае какого-либо недоумения при составлении расписания ризничий может обратиться к префекту, а в его отсутствие к настоятелю.
- е) всегда иметь наготове: вино и хлеб для св. Литургии, елей, священную воду и фимиам.
3. Во время каждого богослужения, совершаемого со священником или без него, на св. престоле должны гореть *беспрерывно* 2 свечи.
Прим[ечание]: Из этого правила исключается только богослужение часов, когда оно совершается *без священника*.
 4. Свечи никогда не могут быть ниже 10 сантиметров.
 5. *Каждый день* для св. Литургии должна быть приготавлиема одна большая пятичастная просфора.
 6. Вино для Литургии должно быть всегда красное.
Прим[ечание]: Белое вино разрешается только в случае невозможности найти необходимое количество красного вина.
 7. Фимиам для каждения должен быть *лучшего* сорта (черный ливанский). *Строго запрещается* употреблять для каждения сушеные цветы или вообще что-нибудь другое, кроме чистого ладана.
 8. Чтение должно совершаться *ровным, спокойным* голосом, *без излишней торопливости*.
 9. На крылосах каждый должен занимать назначенное ему место, не меняя его самовольно.
 10. Каждый клирос имеет своего *головщика* (руководителя), который и руководит чтением и пением.
 11. При пении каждый должен прислушиваться к тому, как поют другие, *не возвышая чрезмерно голоса и не меняя тона*.
 12. О снимании и надевании каптура во время богослужения:
 - а) На Литургии.
 - [i.] Братья снимают каптуры перед пением «Единородный Сыне» и надевают после окончания пения Трисвятого.
 - [ii.] Снимают каптур перед чтением Евангелия и стоят с непокрытой головой от первого «Слава Тебе Господи» до заключительного «Слава Тебе Господи».
 - [iii.] То же перед началом пения Херувимской песни до начала ектении «Исполним молитву нашу...»
 - [iv.] Перед словами «Примите, ядите» вплоть до окончания песнопения «Достойно есть...»
 - [v.] На «Отче наш...»
 - [vi.] При явлении св. Таин, от слов «Со страхом Божиим» до «Всегда ныне и присно» включительно.
 - б) На утрени.
 - [i.] Каптур снимается при чтении Евангелия (когда таковое есть).

- [ii.] Во все время пения «Честнейшей» (от возгласа: «Богородицу и Матерь Света»).
 - [iii.] Во время пения «Слава во вышних Богу».
 - с) На вечерне.
 - [i.] Братья снимают каптуры перед входом с кадилом или Евангелием и надевают после пения «Свете тихий».
 - [ii.] Также на чтение Евангелия (если таковое входит в число паремий).
 - [iii.] Вне богослужения братия снимает каптуры всегда при пении или чтении «Отче Наш» и «Достойно».
13. О коленопреклонениях за богослужением.
- [i.] Братия преклоняют колена на Литургии *после* пения «Свят, Свят, Свят» и встают после слов священника «Твоя от твоих».
 - [ii.] В воскресные, праздничные и полиелейные дни, а также от дня св. Пасхи до Пятидесятницы коленопреклонений не бывает.
 - [iii.] В день же св. Пятидесятницы преклоняем колена на вечерне при чтении 3-х положенных молитв, также и на преждеосвященной Литургии.
 - [iv.] Преклоняем колена также и на тех молебствиях, на которых это положено уставом, то есть при словах дьякона «Паки и паки, преклонше колена...»
14. О поклонах на богослужении.
- [i.] Каждый поклон должен сопровождаться крестным знаменем (если руки ничем не заняты), и притом не совершаться вместе с ним, но после него. Сначала – крестное знамение, а потом поклон.
 - [ii.] В дни воскресные, праздничные и полиелейные, а также в навечерие праздников и воскресений земных поклонов не бывает. Они заменяются поясными поклонами.
 - [iii.] На Литургии полагаем только два земных поклона. Один при появлении св. Даров («Со страхом Божиим»), другой – при вторичном появлении св. Даров («Всегда, ныне и присно»).
 - [iv.] В день Воздвижения честного и животворящего Креста.
 - [v.] Во время св. Четыредесятницы земные поклоны бывают:
 - a) при молитве «Господи и Владыко»,
 - b) на часах,
 - c) при входе и при выходе из Церкви,
 - d) при поклонении св. Кресту на четвертой седмице,
 - e) на канон св. Андрея Критского,
 - f) перед плащаницей в Великий пяток и Великую субботу утром.
15. Для крестного знамения слагаем вместе два первых пальца: указательный и средний, три же остальных сгибаем и совокупаем в знак св. Троицы. *Строго запрещается* отклоняться от этой формы слагания перстов, или совершать крестное знамение с небрежно сложенными перстами.

1911

445

Прим[ечание]: Это правило обязывает, конечно, как в церкви так и вне ее.

16. Прислуживающие священнику в алтаре:
 - а) стоят по бокам престола, а не перед престолом.
 - б) никогда не становятся на колена во время освящения даров, а делают вместе со священником или три земных, или три поясных поклона.

ПОРЯДОК В СТОЛОВОЙ

1. Во время обеда и ужина в столовой должна теплиться лампада перед образами, которую должен зажигать очередной монах до начала обеда и ужина; то же самое относится и к лампе.
2. Очередной монах накрывает стол на обед до 6-го часа, а на ужин – сейчас же после вечерни.
3. Для каждого, монаха и студента, на обед и на ужин должна быть салфетка в деревянном обруче, помеченная номером. У каждого должен быть свой номер, который он не должен смешивать с другими. Салфетки должны быть меняемы каждую неделю. За столом все должны закрывать грудь салфеткой.
4. За обедом каждому дается: 3 тарелки (1 глубокая и 2 мелких), нож, вилка, ложка и стакан для воды. За ужином: 1 мелкая тарелка, нож, вилка, стакан (или чашка) с блюдечком (подставка) и чайная ложка.
5. Кроме того, на столе за обедом должно быть: 3 графина с водой, 3 солонки и две деревянных подставки под блюда. На обоих концах стола должно лежать по 3 ложки около блюд. За ужином: 4 деревянных подставки и по 2 ложки около блюд. А также три тарелки для сахара.
6. Вода подается только на обеде и каждый раз должна быть свежая.
7. Суп должен быть разлит по тарелкам еще до начала обеда, однако не должен быть наливаем в тарелку чтеца.
8. Если по каким-нибудь причинам обед запоздает, то повар должен заблаговременно дать знать о том настоятелю и префекту.
9. Во время обеда читается: Новый Завет и какая-нибудь книга религиозного или религиозно-исторического содержания на славянском или украинском языках.
10. Выбор книги для чтения зависит от префекта. Если же брат настоятель считает книгу почему-либо непригодной для чтения, то может обратиться на это внимание префекта. Этот последний в затруднительных случаях обращается к Высокопреосвященному Ректору.
11. Очередной чтец, перед началом чтения, читает несколько стихов из Нового Завета, во время чтения которых никто не должен прикасаться к пище, а затем, по знаку, данному настоятелем, приступает к чтению книги. Если чтец должен исполнить какую-нибудь епитимью, то чтение должно быть передано другому.
12. Чтение Нового Завета должно совершаться всегда на церковнославянском языке.

13. Молитву, перед обедом, ужином и после, читает настоятель или его заместитель, предоставляя префекту благословение трапезы, если же настоятель имеет священный сан, то он же благословляет и трапезу. Тропари читает монах-ризничий.
14. Во время обеда и ужина монах-привратник сидит всегда крайним у стола.
15. Приходящих за каким-нибудь делом во время обеда привратник провожает в приемную комнату, где тот и остается ждать до конца обеда.
16. Во время обеда и ужина в трапезной все хранят глубокое молчание, усердно внимая читаемому и стараясь производить как можно меньше шума столовой посудой.
17. Подает кушанья и собирает со стола блюда и тарелки очередной монах. Причем, сначала собирает посуду, а потом уже подает новые кушанья.
18. Блюда с кушаньями и миски с супом не должны быть оставляемы в трапезной, а немедленно отдаваемы в кухню.
19. Уничтожается также мирской обычай поздравления яйцами на Пасху и просфорой на Рождество, а также пение «коляд» в рождественские праздники.
20. Трапезная должна быть всегда хорошо проветриваема. Ее окна должны открываться как можно чаще, особенно в хорошую погоду.
21. Зимой в трапезной должна каждый день топиться печь (от 15 октября до 1 апреля).
22. Трапезная всегда должна быть заперта на ключ со стороны лестницы, открываясь только во время завтрака, обеда и ужина. Ключ от трапезной должен находиться у очередного монаха.
23. Мытье посуды совершается всеми монахами вместе и тотчас же после обеда и ужина. Посуду, оставшуюся после второго обеда и ужина, моет очередной монах.
24. Очередные монахи, прислуживающие в столовой, меняются каждую неделю.

ПОРЯДОК В КУХНЕ

1. Строго запрещается употреблять кухонную посуду и все принадлежности к варке завтрака, обеда и ужина на что-либо иное.
2. В кухне должна быть соблюдаема самая строгая чистота.
3. Повар должен тщательно изучить расписание обедов и ужинов и не отклоняться от него ни в коем случае. Уклонения от расписания возможно только в случае невозможности достать необходимые запасы.
4. Топить кухонную плиту можно только дровами, а отнюдь не углем.

ЦДЛАЛ, ф. 201, оп. 46, спр. 1577, арк. 103-115. Рук., автограф.

ІЛЮСТРАЦІЇ

Ілюстрація № 1

Щедрий вечір із Січовими Стрільцями у Захоронку, 1916 р. («Альбом захисту для недужих УСС у Львові: 1915-16» // сайт: [archive.org](https://archive.org/details/albomzakhystudli00unse/page/n1), <<https://archive.org/details/albomzakhystudli00unse/page/n1>> (дата звернення: 15.12.2019).

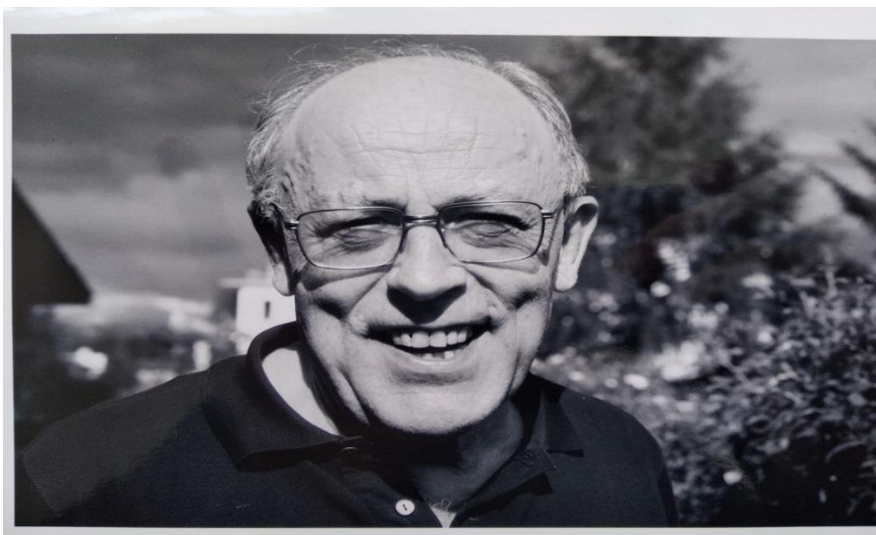
Ілюстрація № 2

Іван Франко із Січовими Стрільцями у Захоронку, 1916 р. («Альбом захисту для недужих УСС у Львові: 1915-16» // сайт: [archive.org](https://archive.org/details/albomzakhystudli00unse/page/n1), <<https://archive.org/details/albomzakhystudli00unse/page/n1>> (дата звернення: 15.12.2019).

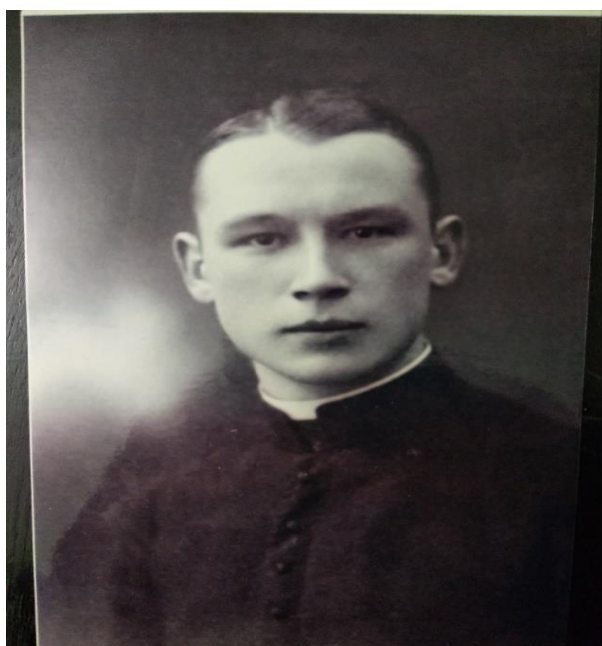

Ілюстрація № 3

Курт Левін (Архів АСУЛ, ф. 15: «Особи», спр. 187: «Курт Левін»).

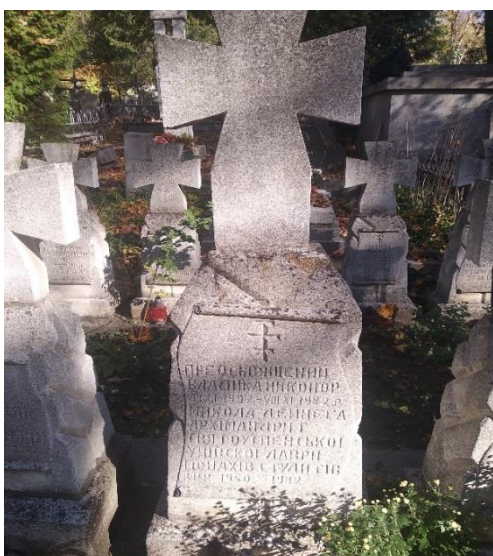
Ілюстрація № 4

Рафаїл Хомин (Архів АСУЛ, ф. 15: «Особи», спр. 7: «єрм. Рафаїл (Хомин Роман)»).

Ілюстрація № 5

Поховання владика Никанора
Дайнеги на Янівському кладовищі
(поле 39)

Ілюстрація № 6

Поховання схимонаха Онисима
(Онуфрія Хавалка) на Янівському
кладовищі (поле 39)

Ілюстрація № 7

Поховання схимонаха Луки (Шияна
Лазаря) на Янівському кладовищі
(поле 39)

